

BÜTÜN İLÂN ve
REKLÂMLARINIZ

İPİN

BASIN İLÂN
KURUMU

CAĞALOĞLU . TÜRK OCAĞI CAD.

(Basın: 5858 —48)

320

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

HAZİRAN 1962

İÇİNDEKİLER: .....

Masal Dünyamız	Asaf Halet ÇELEBİ
Bozkır'da Çocuk Hastalıkları Tedavisi	Ahmet PETEKÇİ
Hayvanları Taklit Edici Köy Orta Oyunları	Şükrü ELÇİN
Konya'da Eski Düğünler (II son)	Mahmut SURAL
Curcuna Nedir ?	Prof. Mahmut R. GAZİMİHAL
Türk ve Kürt Halk Şiiri Adlı Kitap	Muzaffer UYGUNER
Tortumlu Aşık Ruhani	Mehmet KARDES
Yirmiyedi Mayıs. Halk, Ordu ve Gençlik	T. F. A.
Doğu'da Bir Halk Deyişi: Tecnis	Nejat BİRDOĞAN
İlençler (II son)	Faik AKÇİN
Yurdun Dört Bucağından: Safranbolu	S. Yaver ATAMAN
Silifke'nin Kültür İklimi	Kerim YUND
Tekirdağ'da Bayramlar, Bayram Yerleri	S. Sami İŞÇİLER

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 155

KURUŞ: 100

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

321

TÜRKİYE
PARANIZIN
İSTİHBALİNİZİN
EMNİYETİ

BANKASI

(Folklor: 47)

ÜNYON
SİGORTA KUMPANYALARI

Paris Merkezleri: 9, Place
Vendome

YANGIN, KAZA, TRAFİK
ve HAYAT

Türkiye İşletmeleri
Ünyon Han, Galata — İstanbul
Telefon : 44 48 88
Telgraf: ÜNYON

(Folklor: 48)

EMNİYET SANDIĞI'nın

Bursa'da ve Erenköy'de itina ile yapılmış konforlu APARTMAN Daireleri ile ZENGİN PARA ikramiyeleri talihlilerini bekliyor.

● Öğrenci hesaplarına TAHSİL BOYUNCA YATILI OKUL ve PARA İKRAMİYELERİ.

● YUVA TASARRUFU HESABI hakkında güçlerimizden izahat isteyiniz.

EMNİYET SANDIĞI

(Baz. sm: 9924 — 49)

SÖT VEREN ANNELER,
KANSIZLIK, ZAFİYET
KLOROZ, İŞTİHSIZLIK
SIRACA VE NEKAHAT
İÇİN

MALT
Hulâsası

(Bazm: 4353 — 50)

28 EYLÜL 1963

Devlet Nüshası

TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No: 155

HAZİRAN 1962

YIL: 13 — CİLT: 7

MASAL DÜNYAMIZ

Yazan: Asaf Halet ÇELEBİ

1958 yılı ekim ayında kaybettiğimiz Asaf Halet Çelebi bu yazıyı konferans olarak hazırlanmıştı, İstanbul Hemsöhrleri Derneği'nde okunacaktı. Önemi itibarıyla aynen saygularımıza ahyorumuz :

İnsan oğlu düşündüğü ve düşündüğünü sezdiği andan itibaren masal söylemeğe başlamış, tarihin kayıt ettiği ve hattâ kayıt edemediği zamandan bugüne kadar da masal söylemekte devam etmiştir.

Masallar düşünceler kadar da sarıdır. Hindistan'ın cesim ağaçlarla kaplı, rutubetli ormanlarından Arabistan'ın kurak çöllerine, şi malin dantel gibi girift fiyortlarından Akdeniz'in ılık meltemler esen diyarlarında dolaşıp durur. Her memleketten bir renk, bir koku getirir. Çok defa masalların menşeleri bile bilinmez. Çünkü nasıl bütün dünyanın çocukların da birbirine benzeyen müşterek bir taraf varsa bu masalların da öyle müşterek bir tarafı vardır. Girdikleri bir cemiyete ve milletlere göre ufak tefek değişikliklere uğrar, onların bün yesine göre bir hal alır. Fakat ne olursa olsun herhalde insanın, daima çocuk ve saf olan insanın karihasından doğduğu için bu saflığı ve hayal genişliği onu ayırıcı ve müşterek vasfı olur.

Her milletin kendine has bir anlayışı olduğu gibi bu masallar o milletlerin cemiyet ve fertlerinin hususiyetlerini de az çok belirten en kıymetli aynalardan biridir.

Masallar folklor bakımından da türkülerden daha seyriyat ve ekseriya daha da renklilordur. Çünkü masallarda hayal gemi azya a

lır ve istediği gibi düşünceleri arkasından sürükler. Fakat her millete mensup fertlerin ruh ve fikir seviyelerine göre bir kaşeye bürünür. Onlarda her milletin kendisine ait düşüncü vardır. Onun için masalların bir birine benzen örgülerinden ziyade tahkiye tarzları, hayallerinin dizilişindeki hususiyetleri ve hak ananelerine temas eden teferuatı mühimdir.

İstanbul masalları muhakka ki Türk masalları denen bir kümenin bir parçasıdır. Daha doğrusu İstanbul'da söylenen masallar belki Türk masallarının en güzelleridir demek doğru olur. Çünkü İstanbul çocuğu daha çok hayal kurmağa müsait olduğu gibi İstanbul'un eski çocukları olan nineleri de kendilerinden pek çok şeyler ilâve ettikleri bu şeyleri torunlarına anlatmışlardır.

Türkiye masallarının muhtelif mntıkalar da olan folklor kıymetini ölçmek için evvelâ mümkün olduğu kadar bu malzemeyi toplamak icap eder. Anadolu'nun muhtelif mntıkalarının da türkü, hikâye, masal ve sair nevileri üzerinde mühim malzemeler toplayarak bunların çoğunu Üniversite yayınları arasında ondan fazla, büyük kitaplar halinde Profesör Caferoğlu Ahmet Beyin mesalleriyle, yine Anadolu'nun muhtelif mntıklarında derlenmiş masalları toplayıp henüz biri Fransızca diğeri Türkçe iki eser neşreden Pertev Naili Boratav'ın ilmi

bütün şartları haiz olarak vücuda geçirilmesini esereri vardır. Ancak masal olarak bu şekilde İstanbul masaları Nakli Tezeli tarafından bundan yirmi sene evvel toplandı ve neşreldi. O zaman pek genç olan İvaki Bey'in bu eseri şüphesiz bugün enmizde bulunan İstanbul masalarına ait dokümanların en mühimi olmak la beraber bu eserin yegane kusuru içindeki masaların hemen çoğunun hikâye edildikleri şekilde değil, düzelterek umumi yazı şivesine göre yazılmış olmalarındadır. Bununla beraber asıl masal şivesine göre uygun cümleler de yok değildir. Bir de masal söyleyenlerin adları, ve söyledikleri tarih tesbit edilmemiştir.

Masal söyleyenlerin tesbiti, söylendiği tarih, hattâ zaptedenlerin adları, varsa daha evvel kimlerden duyulduğunu kıskançlıkla kayıtlı tutmak hâle folklor araştırmalarının imi olmasın için elzemdir. Bunları zaptederken kelime lerdeki gıve ve hattâ fonetik hususiyetleri bile büyük bir titizlikle tesbit edilir. Ne yazık ki masal anlatan eski İstanbul nanelerini bu mak bugün daha çok güçleşmiştir.

Muhakkak ki benim çocukluğum çok güzel masaların söylendiği bir devirdi. Bunda biraz da benim hayatımdaki tesadüf ve imkân ların da tesiri olmuştu. Çocukluğumun yapı sında mühim tesiri olan bu masaların bu te sirlirini ben bugün bile kaybetmediğimi görürdüm. Şiirlerimin çoğunun neşçini bile bu masal motifleri teşkil eder.

Bana göre masal dinlemiyen bir çocuk çok bedbâht bir insan olmaya namzet bir insan dır. Millî şuur ve kültür yapan bütün folklor amanelerinin içinde bençe masal en büyük rolü oynar. Zaten bir masaldan ibaret olan hayatı mızın bir nevi sembolleşmesini biz ilk defa bize anlatılan bu masalarda görmeye miyiz?.. Hangi çocuk masaları sevmeyiz?.. Hangi çocuk o ilk şiir bahçesinin büyüleri içinde kendini unut maz?.. Çocuklarını masalsız büyüten hang mit let vardır?..

Hattâ milletlerin teşekkülünde hususî bazı masallar onları bir araya toplamamış mıdır? Her milletin kaynaklarında kendilerine mahsus "mythe" leri yok mudur?.. Fin'lerin Kalavala' sı, Türk'lerin Oğuzname'leri, Cermenler'in "Tannhauser" leri, ve eski Yunanlıların o bitip tükenmez şiir ve güzellik dünyaları olan mitolojileri bütün bu milletleri yapan unsurlardan biri değil midir?

Yalnız madem ki çocukluğumda duyduğum masalardan bahsediyordum, evvelâ bana onları söyleyenlerin şahsiyetlerini belirtmek isterim. Bir kere diyebilirim ki, bana bu masaların çoğunu ümmî hikâyeler anlatmışlardı. Bu neviden bazı komşuların ihtiyar ve sevimli ni

neleri, hattâ genç ve orta yaşlı hizmetçi'leri, kalfa gibi komşularda veya bizde çalışan bu neviden kadınlar ve daha az nisbette erkekler olmuştur. Şunu da unutmamalıyım ki, İstanbul'da masal söylemek daha ziyade bir kadın işidir. Hoş, aşağı yukarı her yerde de bu biraz böyledir. (Müstesnaları hariç) Nedense ihtiyar erkekler çocuklara masal söylemekte daha az müsamahalı görünürler. Ben de birçok akrabam gibi erkeklerden ziyade kadınlardan masal dinlemişimdir.

Çocukluğumda masal en çok sevdiğim şeydi. Belki de her çocuktan daha büyük bir alâka ile dinlerdim. Şimdi hayatımın en güzel günlerini düşünürken de öyle zannediyorum ki bu masalarla karışık çocuk rüyaları içinde geçen günlerim benim en mesut günlerimdir. O zaman hayallerle karışık hakikatlar bu kadar sert ve çirkin ve maddi görünmezdi. O zaman hakiki bir şiir âleminde yaşırdım. O zaman sevgiler, korkular, iştihaklar hep bu masal dünyalarının anbarlarından akseden ışıklar içinde bana gelirdi. Seyyal bir his, düşünce, müşterek hayal ve renk mühitlerinden benim küçük kafamda da aynı tesirleri yapardı. Bu basit insanlarda ne kudret vardı ki insanlığın hakiki şuurunu bana onlar sonradan dinlediğim hocalarımdan ve okuduğum kitaplardan daha iyi anlattılar. O hayallerle benim etrafımdaki insanların bünyesini daha iyi anlayabildim. O müşterek hayallerde o müşterek şiirde ben bu memleketin, bu toprakların çocuklarını sevmeyi, bu vatana bağlanmayı öğrendim. Onlar benden bir parça, daha doğrusu ben onlardan bir çıktım. Demir âsa demir çarıkı dertli şehzade bendim.

Kaf dağlarına giden, ejderhalarla döğüşen delikanlı bendim, Huysuz ve hilekâr çengi dilâralar, talihsiz turunc güzelleri, esrarlı benli bahriler, korkunç içici babaarla akıllı küçük kız, adı Bahtiyar olan bedbâht, dağdan dağa gezip elbiseleri çalılarda yırtılan, kan revan içinde uzaklaşan sultan hanım, ne bileyim öyle çok nevilere mensup bütün bu insanlar kafillesi hep benim etrafımda yaşayan mahluklardı. Bahçelerde narlar ağlar, ayvalar güller, bütün çubuk içerler, âlele sümbül bigerek geçerler, ağayan gözlerden inciler dökülür, gülen yanaklarda güller açardı. Sanki bütün bunlar biraz ben, biraz benim gibi insanlardı. Bunların hep sini aşağı yukarı yanımda buluyordum. Ağaçlı bir yerde bir çeşme görsem bu muhakkak bir masaldan çıkmıştı. Gördüğü meski bir konak muhakkak Bahtiyar'ın konağıydı. İçinden se

Halk İnanışları :

BOZKIR'DA ÇOCUK HASTALIKLARI TEDAVİSİ

Yazan: Ahmet PETEKÇİ

SARILIK

Bilhassa küçük çocuklarda görülen sarılık hastalığı ve zafiyet neticesi hasil olan sarılık için de çeşitli tedavi usulleri vardır. Bu hastalığın doktorları pratik dişçiler ve berberlerdir.

Burun ve kaşların birleştiği yeri baş ve işaret parmağı ile ovarak kanı kaçırlırlar. Sonra keskin bir usturamın ucu ile yararlar. Buradan çıkan kanı çocuğun gözlerine sürerler. Daha sonra sirke içirirler ve bir kısmını da yine gözlerine sürerler. Çocuğa bir hafta tatlı yedirmezler. Bir hafta sonra çocukda birşeycik kal maz.

SAKAT KALMAMAK İÇİN

Bazı çocukların, duvar başlarında oynarken veya ağaçtan düştüğü zaman sakat kalmaması için düştükleri yere düşen tarafından soğan kabuğu ve kepek karıştırılarak dökülür. Bunu yapan, hiç arkasına bakmadan ve kimseyle konuşmadan eve gelir.

nağımızda gelip kalan insanlardan idi. Gayet hoş sohbet, şakacı, hafif ruhlı ve sevimli bir ihtiyardı. Onun masalları hem korkunç, hem çok renkli, hayalleri de en geniş olanları arasında idi. Fakat bu korkunç şahsiyetler bile daima gülünç olmaktan geri kalmazdı. Hava tın en çetin yollarına karşı istihza ve istihfafi ben o hanımın anlattığı masallardan öğren dim.

3 — Sudanlı Mehves Kalfa, attığı gevrek kakhahaları kadar güzel ve hiç bir kakhaha duymadığım bu güzel yüzü ve sevimli zenci ötekiler gibi yaş değildi. Yalnız müthiş bir hafızaya ve muhayyileye sahipti. Bana Afrika'da saman örtülü kulübelerini, babasını, ailesini, beraber oynayan çocukları, ağaçları, yayık döğen, hamur yoğuran, süt sağan kadınları, maymunları, bütün Afrika köy hayatını bütün te ferruatına kadar bir masal gibi anlatır. sonra da bambaşka bir insanmış gibi anlatıklarına hiç uymayan bir dünyanın renklerini, hayalleri ni işleverek bambaşka masallar anlatırdı. Bunları bizzat vasiyormuş gibi de hevece'lanırdı. Onun kadar harika ve haval genişliği olan hiçbir insan tanımadım. Her insana, hattâ her

AYDAŞLIK

Bozkırda en mühim çocuk hastalıklarından birisi de Aydaşlıktır. Kırkı karışık çocuklardan bir tanesi daha gülbüz, diğeri zayıf ve hastalıklı ise, gülbüz çocuk zayıfı bastırılmış olur.

Bunun tedavisi için de birçok usuller vardır.

Evvel emirde, kırkı karışığı çocuğun evinin etrafını dolaştırırlar. O çocuğun herhangi bir giyeceğini bulup çocuğa giydürürler. Yine iyiliğe doğru gitmiyecek olursa, ne yapıp yaparlar, zayıf çocuğun annesi, gülbüz çocuğun evinden yiyecek tedarik ederek, yer.

Çocuk bununla da biraz olsun iyileşmeyecek olursa, onu, gülbüz çocuğun evine götürürler. Berâberce yemek yenilir. Anneleri bir birlerinin çocuklarını emzirirler.

Bazı köy mezarlıklarında büyük ve ortası delik kayalar vardır. Bu kayalar da Aydaşlık için bire birdir. Buradan aydaş çocuklar, geçirilir.

Çocuk bu şekilde sahne sahne def kakkalı gümüş nalınları ile sahna sahna çarıyeller çıkıp çeşmeye su doldurmaya gidecek leri. Çicekli bir daldan bir bahçe duvarına konan bir kus bir anda gülmeye başlar. Memleketimin insanlarından ve manzaralarından muhakkak masallarında bir parça, ya hut masallarında memleketimin akseden aynaları vardı. Onlar için sonsuz bir duyuyordum.

Bu masaları bana en çok söylemiş olan, bu hayalleri en ziyade başımın içine sokan belli başlı dört hanımdan bahsedeceğim.

1 — Uzak akrabamızdan ve Cihangir'de ki evim'de kalan Hacı Teyze dediğimiz ihtiyar bir hanım vardı. Bu hanım Bandırmalı idi. Fakat ömrünün büyük bir kısmını, gençliğini olduğu kadar ihtiyarlığını da, İstanbul'da geçirmişti. Yine gençliğinde Hicaz ve Arabistan'da bir aylık müddet yaşamıştı. Onun söylediği masallar tipik İstanbul masalarıydı. Fakat o masalarda sanki Marmara denizinin tuzlu meltemleri, ve Arabistan çöllerinin bayülucı sıcak, mehtanli gecelerinden bir şey sızardı.

2 — Burunsuz Ziyneti Hanım denilen kadın, Merdiven köylü, bektâşi, tipik bir İstanbul kadını idi. O da zaman zaman Cihangir'deki ko

zenciye benzemiyen tipi, açık ve her zaman gülen yüzünün arkasında öyle çok mânâlı bir ruh genişliğine, bir iç huzuruna malikti ki, bu kadar saf, temiz ve iyi insanı çok az tanıdım. Mehveş Ka'fa çocukluğunun sevgilisi idi.

4 — Çerkeslerin Şapsih cinsinden çok güzel menekşe rengi gözleri olan Servet Hanım adındaki bu ihtiyar hanım da dadım Nevres Kalfa gibi çetrefil dilli eski İstanbul tiplerin dendi. Asıl adı Kosey' miş Kafkasya'dan mavu nalarla Karadeniz yolundan hicret ederlerken mini mini Kosey elinden bırakmadığı bir armo niği bu felâketli hava içinde galmiya çahşır ken babası kızıp elinden kaptığı gibi denize fırlatmış. Bana hâtırâyı anlatırken kaybedilen güzel şeylerin sonsuz hasretini belirten bir intiba bırakırdı. Bu zavallı kadına talih en güzel şeyleri verip almıştı. Arslan gibi gelinlik kızı veremden ölmüş. Bu kızın annemle çıkmış bir resmi hâlâ gözümün önündedir. Oğlu Birinci Harpte şehit olmuş. Servet Hanım da o çetrefil dilliyle o kadar güzel masallar anlatırdı ki.. Bu masallarda pırl pırl güneşli denizlerle, mühteşem eşyaları olan saraylar, geleceğin oriyen mumlar, fesi küçük şehzadeler, inanılmayacak garabetlerle dolu bir dünya, alı şılması güç hayaller vardı. Fakat ben onlara alışmıştım. Bu masallar rüyalarındaki gibi sonsuz değişik hayallerle dolup taşardı. Fakat hep sinde bîtmez bir hazine saklı gibiydi. Daima teessüf edilen, kaybedilen ve geri gelmiyen bir şey vardı onlarda.

İşte şu dört ayrı tip masal söyleyicisini anlattım. Bunlar bana hep İstanbul'da duyduğum masaları söylemişlerdi İstanbul eski İm paratorluğumuzun bir geçidi, bir carrefour'u idi. Oraya karlı ve yül'sek dağlardan, vahşi steplerden, kızgın kumlardan, yeşil ormanlar dan her türlü insan gelip gitti. Dünyanın dört bucağından renk renk, cins cins çocuklar bu şehirden gözlerini açtılar. Hâkim Türk ırslarının hakiki ruhunu onlar bu masaların içinde tanırlar. Ve o ruha birer parça da kendilerinden bir şey kattılar. Beş asır böyle devam etti İst'âv, Macar, Zenci, Arap veya Çerkes burada, bu şehirden hâtıralarını yığdılar. Bu ruh mozaiğinden bir renk işlendi ve İstanbul çocuğu bütün iklimlerin ortasında mütehavvil ve seyyâl bir dünyada yaşadı.

Şimdi müsaadenizle biraz da bu masaların vaznı olarak yapılan ve bugün elimizde olan kaynaklarından ve yeni çalışmalarından bahsedeyim.

İstanbul masallarının en eski yazılmış nümunesi muhakkak "Hikâye-i Bîlûr köşk ve

Elmas sefine" kitabıdır. Bunu kimin topladığı belli değildir. İfadesi masal ifadesinden ziyade eski halk hikâyesi ifadelerine yakındır. Eski ve yeni birçok baskıları bulunmaktadır. Tarihi olmıyan oldukça eski baskılarının birindeki hafif ifade şeklinde güya düzeltilmek istenmiş ve amiyane yazı lisanının klişeleriyle süslenmiş olduğunu görüyoruz. İçinde on dört İstanbul masalı bulunan bu kitapta hemen her masal "Raviyan—ı ahbâr ve nâkilen—i âsar söyler rivayet ederler ki" diye başlıyor. Tekerleme ler hazfedilmiştir. Fakat ifade bazı yerlerde masal ifadesi ve masal klişeleriyle devam eder. İşte lâlettayin "Hikâye—i Helvacı Güzel!" nin başındaki pasajı okuyalım :

"Zamanı evailde bir hatunun dâr—ı dünya da kıymetli bir oğlu ile bir kerimesi var idi. Bunları hiç sokağa çıkarmaz idi. Bir gün kocası ile oğlu hicaza gitmeğe niyet edüp — Yahu kızım ile seni müezzine emanet eyledim. Bir şey iltiza olur ise müezzîn alversin dedi. Oradan helâlları baba oğul hicaza gittiler. Biz gelim müezzine. Bir gün minareye çıkıp ezan okurken emanet olan kızı bahçesinde su çekerken gördükte ol saat kızı aşık olup artık tahammülü kalmadı. Oradan bahçesine gelin sa kin oldu. Ol gece komşularından bir ihtiyar hatun çağırıp hitaben — Ey valide al şu on altı tuncu da Hicaz'a giden merhumun kızım senden isterim — dedi. Hatun dahi hitaben: — Oğlum ana validesi hiç bir yere çıkarmaz; biraz müs küledir. — dedi. — Aman valide ne olursa senden olur! — dedi ki hatun hitaben: — Oğlum yerin var mı? Şayet evlâdını edersen nereye götürürüm? — dedi ki müezzîn hitaben: — Valide yarım fân yerde bir hamam tu tarı. İçine dâhil edip orada sizi beklerim. Yarın sen kolbuğuna validen bir hoca alıp doğru ol hatunun bahçesine gidersin. Bî-fakâr rın hatunı kandırıp kızı bana götürürsün! — dedi."

İşte size okuduğum şu ifade "Hikâye—i Cevri celebi", "Tavvazade", "Hençerli Hanım" gibi meşhur eski İstanbul halk hikâyelerinin ifadelerine çok yakın olmakla beraber onlardan daha sonra kelime alıntıları da onlar kadar "archaïque" olmıyan üslûbıyla anlatılıyor.

Daha sonra "K d" insivalliyetle başka birinin topladığı on dört masal ve yine "Türk Masalları" adıyla Mecmû'atından sonra İstanbul'da neşredildi. Buradaki motifler de İstanbul masallarından alınmakla beraber daha çok süslü ve yapmacıklık, yeni yazı ifadesine daha uygun ve pek tatsız yazılmıştır. Bu zat her halde asıl masal ifadesini pek lâubalîşördüğü

için aklınca efendice, edebi bir hüviyet vermi ve çağırmıştır. Fakat becerememiştir. Masaların bünyeleri de biraz tahrifata uğramıştır. Bununla beraber yine hususi ve zengin imajlar da yok değildir. İşte buradaki masallar dan "Müneccim Başı" masasının başını alalım:

"Gayet fakir, hayatım ancak eski yırtık kantaradan dikerek kazanırdı. Bu zavallı bedaatım yine kendi kadar bedbaht bir karısı, bir de kızı vardı.

"Günlerden birinde bu zavallının refikasıyla tekerimesi yılanmak için hamama gider. Hal veto girerler. Tamam istihlamma başlayacakları sırada hamam ustası gelerek oradan kalkmalarını, çünkü o kurnada müneccim başının hanım efendinin yılanacağını söyler. Bıçareler orayı terk ile diğer bir kurnaya geçerler. Orasını hazırlarlar. Suyu doldururlar. Hemen yılanacak iken yine usta kadın gelir. O kurnanın da küçük hanım efendilere mahsus olduğunu beyan eder. Diğer kurnaya giderler. Meğer ki o da müneccim başının kâhya kadınının mis, dördüncü kurna cariyelerinin, beşinci hizmetçilerin, altıncı, yedinci ilâh.. Hepsi müneccim başının efrad—ı ailesininmiş. Hülâsa her yerden böyle kugulurlar. Bu keyfiyet üzerine kadının canı sıkılır, siniri tutar, pür hiddet evine övde öyler. Akşam üzeri zavallı eskici bir türlü meşakket ile alabildiği bir okka ekmeği yazın mendiline koymuş, bir demet taze soğanı bastonunun ucuna asmış eve gelir. Dak ka bab eyler. (Kıyıpı çalar) Kadın kocasına konuyu açar. Ağzı da beraber ağır. Bedbaht adam bu suret—i kabulün neden tevellüt ettiği ni bir türlü anlamaz. Nihayet tafsilât ister. Kadını meseleyi anlatır ve şu katli telkifi de kâya ölmeyi unutturmaz:

"Koca ya sen de müneccim başı olacaksın. Biz hamama gittiğimiz zaman onlar gibi hürmetle mazhar olacağız. Yahu seni bir daha eve haberi olmeyeceğim."

İşte görüyoruz ki bu ifade birincisinden daha ziyade masal ifadesinden uzaktır.

Bundan sonra ben pek küçük iken çıkan ilk "Çocuk Dünyaları" nda "Hediye Hanımın Masalları" adıyla çıkan bir masal serisindeki "Of Lâla" "Benli Bahrî" "Balıklı Güzeli" masaları, benim bildiğim masal ifadesine en yakın olarak, ahlaklı şekilde tatlı tath yazılmış ilk İstanbul masallarıdır.

İşte "Of Lâla" da üç kızı bulunan fakir bir evancının Unkapanı'nda yemeklerini yerlerken ödünç aldığı kayıkla avladığı nadir bir balığı tutarak padişaha götürün ve ihsan aldığı

tan sonra eve dönüşüne dair bir pasaj :

"Bir okka uskunru balığı alır. Soğan, maydanoz, kömür, gazyağı, gaz, sirke ve hasıl her ne lâzımsa sevinerekten evine gelir. Kızlar babalarının elindekileri görünce sevinçlerin den ne yapacaklarını şaşırırlar. Biri ateş yakar, biri balığı ayıklar, birisi de ham soğan salatası yapar, hem de balığa piyaz hazırlar. Balığı gözdece iskara yaparak yerler. Cenabı—hakka şükrederler."

Yine başka bir pasaj :

"Zavallı oduncu küçük kızının talihsizliğini den pek müteessir olur. Unkapanı köprüsünün altındaki ikinci dubanın üzerine çıkar. Baltası na dayanır — Of, of, diye ah eder. O anda deniz karışır, Bir duğadı yerde bir dudağı gökte bir arap çıkar. — Benden ne istiyorsun, ne çağırдың beni? — der. Oduncu haritayı pusulayı şaşırır. "Ben seni çağırmadım. Kendi kendime efkâr ettim, Düşünüyordum" der. Arap dahi "Sen benim ismini çağırдың. Of of dedin. Benim ismim Of Lâla'dır. Benden ne istiyorsun diye geldim. Sen ne için efkâr ettin. Söyle bana?"

"Türk Halk Edebiyatı" adıyla folklorumuza ait yazdığı "Memorandum" u eski harflerle neşreden Macar Müsteşriki İgnatz Konoş Macar Osman paşa zade şair Nigâr Hanımın evine davetli olduğu bir sırada şairin büyük annesi olan ihtiyar bir Türk kadından duyduğu bir masalın onun ifadesi ile, masal ifadesi ile şöyle anlatır:

"Vaktin birinde bir odun yarıcısı varmış. Bunun bir de karısı varmış. Bu odun yarıcısı gündüzleri dağa gidip odun kesermiş. Akşam üstü de kestigi odunları götürüp satarmış.. Aldığı paralarla ekmek yemek alır evine getirir, Karısı onları pişirir, yerler içler ondan sonra "Pişi pof de pişi pof" diye türkü çalgı oyun ile vakitlerini geçirirlermiş. Yine ertesi gün odun yarıcı dağa gidip odunlar keser akşam üstü satıp parası ile evine yemek alır yerler, içler yine oynayıp günbüş eder. Her gece böyle yapıp günlerini zevkle geçirirlermiş."

İşte Konoş'un kitabında bahsettiği bu ihtiyar ninelerden birisinin, Bahsever Hanımın topladığı bu masalardan dokuz tanesini İstanbul'da 1931 de bastığı "Türk Masalları" adındaki kitabında görüyoruz ki bu tam masal ifadesi ile çıkan ilk kitaptır. Hakiki bir İstanbul ninesi ifadesi ile tath tath yazdığı masalardan birisini ben size en sonunda dinlediğim ve bildiğim tarzda anlatacağım. Battal boyda 77 sahi felik bu küçük kitap İstanbul masalları için tam ve hakiki bir örnektir.

Bahsever Hamının bu tatlı ve küçük masal kitabından sonra masallar üzerinde büyük çalışmalar başladı. Bu hususta bilhassa dört sima göze çarpar. Bunlar sırasıyla Naki Tezel, Vasfi Mahir Kocatürk, Eflâatun Cem Güney, ve Pertev Naili Boratav'dır.

Naki Tezel İstanbul masallarına ait mühim koleksiyonunu Bahsever Hamından sekiz sene sonra nesretti. Yine bu sırada Vasfi Mahir Kocatürk'ün ilk küçük eseri çıktı.

Ve bundan sonra masal toplayıcılarının en mühim simalarından biri olan Eflâatun Cem Güney pek mühim bazı kitaplar da yayımladı. "Bu Toprağın Masalları" serisi ile Nar Tanesi, Kara Yılan, Akıl Kutusu, Sabır taşı, Altın Hâybe, Zümrük Anka, Açıl Sofram Açıl" masalları ve yine "Evvel Zaman içinde" "En güzel Türk Masalları" "Anadolu Masalları" gibi masal kitaplarını bugün her Türk çocuğu kolayca bulabilir. Eflâatun Cem'in masalları hakikaten gerek ifade, gerek renk, ve imaj bakımından çok zengin ve hakiki şaheserlerdir. Bunlarda bilhassa hakiki masal ifadesi aynen muhafaza edildiği görülür. Bunlardan güzel kitaplar serisi adı altında Guolyan isimli genç bir hanımın resimlediği fevkalâde nefis bir baskısı olan "Açıl Sofram Açıl" adındaki kitaptaki Eflâatun Cem'in nefis bir masal ifadesinin bir misalini alıyorum.

"Bir varmış bir yokmuş. Allahın kulu çokmuş. Develer dellâl iken pireler berber iken ben anamın beşiğini tıngır tıngır sallatırken bir kel oğlan varmış. Günlerden bir gün o kel oğlan bu sokak benim şu sokak benim dolarken iki taş arasında bir on para bulur. Ama ne al sam ne alsam diye düşünür durur. Üzüm alsam çöpü çıkar, Erik alsam çekirdeği çıkar. Et al sam hani ocak, ot alsam hani bıçak? İyisi mi, kavgsuz başım, ağrsız dişim leblebi alırım da kütür kütür yerim. Artan da götürüp anama veririm" der. Ahır leblebiyi, düşer yola. Yine

sura senin bura benim derken varır bir kuyu başına: "Acep ne kuyudur bu kuyu, içilir mi ki suyu? Diye eğilir bakar; ama derinmiş kuyu. Görünmez suyu, Daha daha eğileyim derken yarım leblebi suya düşmesin mi? Kel oğlanın da aklı başından gider."

İşte Türk ve İstanbul folkloruna hakika ten büyük hizmeti dokunan Eflâatun Cem Güney bilhassa bu ifadeye çok ehemmiyet vermiş ve kitaplarını bu yolda vücoda getirmiştir.

Yine 1948 senesinde Türkiye Yayınevinin çıkardığı "Masal Zinciri — Türkiye Masalları"nın mühim bir kısmı Vasfi Mahir Koca türk tarafından zaptedilmiş ve yayımlanmıştır. Daha evvelki çalışmaları ile de masal toplama Eflâatun Güney, Naki Tezel ve Pertev Naili gibi büyük hımmetleri olan Vasfi Mahir'in bu koleksiyonu da büyük bir yer tutmak tadır. O da masal gıvesini mümkün olduğu kadar bozmamakla beraber Eflâatun Cem ve Pertev Naili kadar titizlik göstermemektedir.

Pertev Naili 1955 de Paris'te basılan "Contes Turcs" nefis eseri ile "Bir varmış bir yokmuş" (Il était une fois et il est plus seklinde tercime ettik) manâyi bozmadan ve kelimesi kelimesine tercime ederek yazdığı bu eserde masalların kim tarafından söylendiği ve kim tarafından hangi tarihte zaptedildiği, anlatıldığı şekilde verilmektedir. İnceleme de ilmi araştırmanın bütün karakteristiğini taşımaktadır.

Büyük bir masal koleksiyonuna sahip bu lunduğu anlaşılır Pertev Naili'nin bu koleksiyonu seçmeler halinde değil tam olarak nesretmek için imkân bulması bizim milî folkloru muz için, şüphesiz ki en büyük kazane olacaktır. Bunu kazane düşünün hususi müesseselerin değil maarif yolu ve resmî müesseselerin söz önünde bulundurulması en büyük faydaları temin eder. Bunların kısım kısım aydınlanması. Gelenek masalları üzerinde bilhassa durulması lazımdır.

HAYVANLARI TAKLİT EDİCİ OYUNLAR

— M. R. GAZİMİHAL'in Hâtırasına —

Yazan: Şükrü ELÇİN

ile birkaç kız adı daha sayar. Kirpi yine aynı hareketleri tekrarlar. En sonunda beğendiği kızın adı söylenince burununu dışarı çıkarır, sağa, sola sallar ve sevinçle oynamaya başlar.

Böylece oğlanın anası ile babası istenen kızın kim olduğunu öğrenmiş olurlar.

II

Oyuncular :

Denkanın kız kardeşi, arkadaşları, ve necek kız. (Oyun kız evinde oynanır.)

Arkadaşları, kirpi kılına sonu tül altına konmuş kıza sıra ile bir takım denkan adları sayarlar.

Kız, erkek kirpinin yaptığı hareketleri yapar. Sonunda:

— Hımmetler'den dünür geldi, ahır mısın? derler. Kızın istediği delikanlı Hımmetler'in oğlu olduğu için memnun olur, burnunu çıkarır, sevinçle oynamaya başlar.

Bundan sonra oğlanın anası ve babası komşu evine gidip kızı isterler. Uygun görülür se iş bitmiş olur.

[Oyun, 1955 yılında, Konya'nın Cihanbeyli kasabasına bağlı Karabağ köyünde oturan Bekir Bülbül'den tesbit edildi.]

TILKI OYUNU

Oyuncular: Tilki (Üzerine çul atılmış bir adamın başına külâh geçirilir. Tahta kaşıklar dan iki kulak yaparlar, bacakları arasından çık mak üzere bağlanan değnek kuyruk olur. Pa çavralarla sarılan kuyruğun üzerine gaz dökülür.)

Köpekler: (Birinın adı Kapan, diğerinin ki Kaçan'dır. Kasketleri ters giymiş iki adam kılıklarını değiştirerek bu vazifeyi görürler.)

Köpeklerin sahibi :

Oyun: Seyirciler bir halka yapmışlardır. Meydana birkaç ayakkabı bırakılır. Köpekler halka içinde susta durup ayakkabıları beklerler. Az sonra halkanın bir kenarından açıldığı ve tilkinin el ayakları üstünde sıraya sıraya meydana geldiği görülür. Köpekler korkarlar. Haviya haviya kaçarlar. Tilki, ortadaki ayak kabilardan birini ağzı ile kapıp gider. Köpeklerin sahibi ayakkabıların eksildiğini görür. Köpekleri meydana çağırır vazifelerini yapamadıkları için onları döğür.

Tilki, ayakkabı çalma işini 2 — 3 kere tek

KARTAL OYUNU

Oyuncular: İhtiyar, ihtiyarın karısı, koyun, kartallar ve tilki. (Oyuncular aldıkları rovere göre giyinirler. Tilkinin kuyruğu ayrı ca yanıcı bir madde (gaz, benzin) ile ıslatılır.)

Oyun: İhtiyarla karısının koyunu ötür. Karı — Koca türü jest, mimik ve seslerle teessürlerini anlatmaya çalışırlar. Sonra kadan, ölen koyunu (12 — 15 yaşları arasında bir çocuk) meydanın ortasına getirip yere atar. Vakit gecedir. İki ihtiyar koyunun başı ucunda bir ateş yakarlar. Koyunun başında beklerler.

Uzaktan, kartallar koyun leşini görürler, yavaş fakat sert hareketlerle koyuna yaklaşırlar. Sonra bir daire çevirerek türlü mimik ve jestlerle sıraya sıraya dönerler. Tilki de bir parça et kapabilmek için tecrübelerine girişir. Gider, gelir, yatar, kalkar.

Kartalların koyuna vurduklarını gören karı — koca ağlamaya ve düşmanlara doğru ilerlemeğe başlarlar. Kartallarla mücadeleye girişirler. Bu sırada fırsattan istifade eden tilki bir parça et kapmak için koyuna saldırır. Tilkinin bu açkgözlülüğünü gören kartallar mücadeleyi onun üzerine yöneltirler. Hep bir den tilkinin etrafını çevirirler. Tilki telaş için de bir sağa, bir sola kaçıp kurtulma istediği sırada biri kartalın kuyruğunu atesler. Tilki, can korkusu ile koşarken seyirciler ayağa kalkıp etrafında halay çekerler. Eğlence neşe içinde sona erer.

[Oyun, 1955 yılında Adıyaman ilinin Bek köyünden Müslim Kaya'dan tesbit olundu.]

KIRPI OYUNU

I

(Oyun, kısım bekâr gençler tarafından oynanır. Bir genç seyircilerin ortasına oturur. Üzerine, arkadaşı bir tül örter. Sonra oyun başlar.)

Arkadaşı, yerde tül altındaki gence :

— Baban sana Akveler'in kızına dünür gitti, ahır mısın? der.

Kirpi şeklini almış olan genç müsbet cevap vermez. Ellerini birleştirip bir kirpi bur nu yapar. Sonra burnunu içeriye çeker. Bu, kızı beğenmediğine işaretler. Arkadaşı sıra

Yıllık aboneli: 10.
altı aylık aboneli: 5
liradır.

Yurd dışı senelik abone:
3\$. 1£

TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI

Baskımın vazılar
istenince geri gönderilir.
Adres değiştirmelerde
ücret alınmaz
Vakit Basımevi

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden: Mes'ul Müdür: İ. HİNÇER

Sekreter: BORA HİNÇER

ADRES: Posta Kutusu: 46, Aksaray — İstanbul

KONYA'DA ESKİ DÜĞÜNLER

II

Yazan: Mahmut SURAL.

Kadir bilir ellerinizde tuttuğunuz bu der ginin 149 uncu sayısında sunağum "Konya" da eski düğünler" konulu birinci yazımın ikincisini ancak bu sayıda sunabiliyorum.

"İccak" — sıcak — Şerbet içildikten bir kaç gün sonra, "Oğlan evi" "Kız evi" ni küçük armağanlarla ziyarete giderdi, ki buna "Yoklama" denirdi. Yakın hısımlar, akrabadan, mahallenin ileri gelenlerinden ve hatırı sayılır uzak — yakın ahabaplardan müteşekkil, onbeş yirmi kişilik bir hanımlar kaafilesi, müstakbel "gayınna" — kaynana — nın baş kamlığında "kız evi" ne gider, akşama kadar yenilir içilir, bir taraftan da "kız evi" dik katle gözden geçirilir, gelin kızın bütün ha reketleri, inceden inceye tetkik olunurdu. E ger "kız evi" tertipli ve temiz ise, "gayınna":

"Gümüş gibi avradımız, kız da pek ehliş bişkiye benzer yir çekmeyece, neaacca da güzel Nası buldun kız ayış? Allah bile garıtsın bile gocatsın" diye tebrik edilirdi. Bun dan sonra "kız evi" "oğlan evi" ne, aynı küçük armağanlarla ziyarete bulunur, Bunlar da onları daha yakından tetkik etmiş olurlar dı. Buna da "Dürü" denilirdi, ki gerek "Yok lama" da gerekse "Dürü" de karşılıklı sunulan armağanlar şunlar olurdu: "Yoklama" da, gelinin o günün makyaj müstahzarları olan sürme, rastık, allık, pudra, kolonya gibi şey lerden başka dane sakızı, sedefli küçük para çantası, rügan terlik, fanila, havlu, el örmesi nakışlı yün çoraplar, namaz örtüleri ve ben zeler eder. Köpeklerin sahibi, köpeklerinin kor kak olduğunu anlar. Seyirciler:

— Bu itlerden hayır gelmeyecek, Tilki bu gidişle evde ayakkabı bırakmayacak. Ben ona bir oyun edeyim, görsün, der.

Adam, tilkinin gelmesini bekler, Tilki, ne şeli, sıçraya sıçraya tekrar meydana gelir. A yakkabıyı alıp kaçarken köpeklerin sahibi ar kasına yaklaşır, evvelce gazlanmış kuyruğu ateşler, Tilki kaçmak ister. Halkın çemberini yaramaz, Meydan içinde bir sağa, bir sola ko şarken seyircilere çarpar. Bazı seyirciler ür kerler, halka yararlır ve tilki kaçar.

[Oyun, Tunceli'nin Mazgirt kasabasına bağlı Danaburan köyünde Mehmet Topal'dan 1955 yılında tesbit edildi.]

zerleri şeylerdi. "Dürü" de ise çorap, "ışlık" — yakasız ve dimiden yapılmış gomek — kıllaptanla işlenmiş "çevre" — mendil — eide ve sanatkarane örülmüş para keseleri "kıvrak ma" iç gömlekleri, yatak çarşafı, oyan "çen ber" — baş örtüsü — ve muhtelif iç çama şırlardan müteşekkildi. Bunlar ev halkı adedin çq, ayrı ayrı boğçaları ve günlerce "bu çe lebinin", "bu görümçenin" "bu gaynananın" dı ye, sadece bu maksatla gelenlere gösterilir, teşhir olunurdu. Bu arada düğün hazırlıkları bütün hızı ile devam eder, her iki taraf da hummalı bir faaliyet içinde bulunurdu. Düğün den bir hafta evvel "oğlan evi" gelin kıza ait gelinlik elbiseler, ayakkabıları, kızın ana ve babasına, kardeşlerine, yakın akrabalarına "ağırılık" adı altında kumaşlar, "kız evi"nde ve kızın "başı bütün" — ileride kızın başı bozulmaması için ana, babalı — kız arkadaş ları tarafından kaplanmak üzere çarşafsız yor ganlar, bu "başı bütün" lerin yorgan kaplar ken yemeleri için "çetnevır" — çerezler — kına, sabun, bir miktar para, kilidi çingı raklı ve üç yönü yuvarlak aynalarla süslü bir sandık içine konulup kız evine gönderi lirdi.

Kızın annesi, sandıkla gelen bütün eşya yı münasip bir odanın, münasip yerlerine düzgünce serpiştirir, âdetâ zevkli bir giyim — kuşam sergisi açardı. Sandığın geldiği duyu lunca, tamdik tanımadık evi doldurur, bu gü zel sergiyi temâşaya dalarlardı. Düğün günün den bir gün önce sandıkla gelen bütün eşya ya, kız evinden yapılan diğer eşya da ilâve olunarak oğlan evine ilâde olunur ve gelinin odası herbiri göz nuru, ayrı ayrı bir san'at eseri olan el eşlemesi çevre, peşkir, boğça, uç kur gibi şeylerle ve oda duvarlarının boş yer i kalmamak şartıyla süslenir, "Cehiz" — "Ci haz" ın galâtı olacak sanıyorum — çakılırdı. Büyük düğün hep perşembe günü yapılır, o gün "pilâv dökülür", sabahtan akşama kadar onbeş — yirmi kişilik "sini" lerde pilâv yeni lirdi. Bu pilâv ziyafetinde "Aşçı takımı" denilen şu yemekler ikram olunurdu. Önce çorba, etli pilâv, helva, hamya çorbası, zerdeli pilâv, hoşaf. Ne bereketti ya Rabbii?.. Her perşem be bir kaç tane düğün olur, koca bir şehrin ne kadar fakir — fukarası varsa doya kana

ARAŞTIRMALARI

yer içer, birer "sahan" — bakırdan yapılmış tabak — da evlerine götürürlerdi.

Düğün gününden bir gün evvel bütün eş dost davet edilmiş bulunur, davetliler "ge ün a.ması" için keselerine göre birer körük arabası kiralarlardı. Çarşambayı perşembeye bağlayan gece, kızıevinde bir "kına gecesi" ter tip olunur, bu kına gecesine, sadece kadınlar olmak üzere, her iki tarafın tanıdıkları katılır lardı. Gelin kız odanın ortasına oturtup bir "başı bütün" ü de kına yakmak için yanına oturturlar, sonra da "gayınna" ya seslenirler di :

— Hadi bakalım gayınna gadın, a ge — al gel — bahşişini vir de, gınayı yakalım gay ri...

Derer "gayınna" da haline göre, eski gü mtüş çevrelerden veya mecidiye'lerden bir ta nesini kızın avucuna basar ve o zaman "başı bütün" kına yakmaya başardı. Bu sırada da hazır bulunan "nocanım" şu ilâhiyi (!) okuma ya başardı :

Çağırın kızın anasını
Görsün, görsün yavrusunu,
Kızın kınan kutlu olsun,
Vardığın yer hoşnud olsun
Bir vardığın yerler değil
Bir gördüğün yerler değil,
Cümle âlem hoşnud olsun.

Bu nekarat: Çağırın kızın babasını, çağır ın kızın halasını diye tekrarlanır dururdu. Bu sıralarda gelin kızın ağlaması şarttı. Şa yet ağamayacak olursa :

— "Ana" gızın da, bayakı canı herif isde yormuş. Utanmasa, hangir hangir gültüp, sıkır sıkır oynayacak."

Diye dedi kodu edilirdi. Bunun için, gelin kıza ağlatmak maksadiyle acıklı "ilâhiler" oku maya devam edilir, hep birlikte yas tutulur du.

— "Ana guzuum, gadın Fedimiiim, ben nası dayanacam yavrum?"

Feryatları arasında şu tahrir edici "ilâhi" okunurdu:

Yığın ata vurdum palan,
Gidem babam evinde kalam
Babamın kardeşi halam,
Ben gidiyorum, salman beni .

Atladı çıktı eşiği
Sofrada kaldı kaşığı,
Kız evlerin yakışığı,
Ben gidiyorum, salman beni.

Yığın ata vurdum gemi,
At silkinir yemez yemi
Babamın kardeşi emmim

Ben gidiyorum, salman beni,

hülâsa: Gelin kız bir güzel ağlatılır, on dan sonra da:

— "Gaç gızım gaç, ağlaya ağlaya gan bandık oldun, gavır içine gitmeyon ya."

Diye teselliye çalışılır ve:

— "Kakin — kalkın — gızlar bir oyun çıkarın na accik de gülüşelim."

Teklifi ile, o işten anıyanlar tarafından, orta oyununa benzer bir çeşit oyun çıkartılır, kınalı, sürmeli, rastıklı genç gelinlerin, utan gaç kızların berrak kahkahaları ortallığı çinta tırdı. Kına gecesi böylece sona erer, oğlan evi meş'aleler kafilesinin arkasına düşerek evleri ne dönerlerdi.

Aynı gece oğlan evinde de "Zamah" yapılırdı. Zamahta başta saz ve "cura" — bağ lamanın daha küğüğü — olmak üzere kanun, keman, ud ve teften müteşekkil saz takımı yerli havaları pek ustaca çalar, itibara göre iki — üç, hatta beş — on oturak kadını, pek mahirâne ve sabahlara kadar kaşık ve zil döverdi, Zamahda yenilir, şarap dahi âdi sayıldığı için rakı içilirdi. Buna rağmen en küçük civık bir hareketle rastlanmazdı.

Ertesi günü kararlaştırılan saatte oğlan evine arabalar birer, ikişer sökün eder, kaafi la tamam ounce "gelin alması" na giderlerdi. Bu sırada mahallenin imamı "güveği" yi oku yarak, üfleyerek giydirir ve güveği sağdıcı ile birlikte, kapı arkasında gelini beklemeye başlardı.

Gelin evinden alındıktan sonra, yeni evine gelmesi hayli güç bir işti. Bir çok yerlerde yollar kapatılır "Kaynata" — kayın peder — dan uygun bir miktar bahşiş alınmadıkça bı rakılmazdı. Bu sebeple, yanlışlık olmasın di ye kaynatanın arabası işlemeli uçkur bağlan mak suretiyle işaretlenirdi. En aşağı üç — beş barikat, oldukça kabalık bir para feda kârlığı karşılığında alındıktan sonra gelin ara bası kapıya yanaşır. Tam bu sırada elinde testi ile beklemekte olan "gayınna" testiyl gelin arabasının önüne fırlatır, — bunu ne için yapırlardı, bilmiyorum. Öğrenmek de mümkün olmadı. — kapıdan inerken buğday la karışık avuçlar dolusu beş — on para lıkları gelinin başına atar çoluk — çocuk bu paraları itişe kakışa yerden toplamaya çalışır lardı. Gayınna testiyl patlattıktan sonra gelin odasının sedirine oturur, gelin üstüne basın da koyun gibi olsun diye önüne bir koyun postekisi sererlerdi. Gelin gözü açık bir şeyse Gayınnanın elini öpmek üzere yürürken poste

CURCUNA NEDİR

Yazan: Mahmut R. GAZİMİHÂL

"Curcuna koptu" veya "Curcuna kıyamet" denildiği zaman şehirlerimizde, biihassa İstanbul'da herkes neşeli bir hayhuyu anar. Öndör düncü yüzyıla kadar inen metinlerimizde sözün geçmişliği bilinmiyor. Asyanın türkçe kudem u kaynaklarından aynen izi bulunamadı. (1) Bu suçumardaki eski bir yazımızda bazı şah münir öne sürmüştük. Kelimenin "C" ile baş laması bir yansıma söz ihtimalini uyandırıyor. Nihayet, Topkapı Sarayı minyatürlerinde bazı curcuna sahneleri görüyoruz: Bu, bir ba şıboş, "birlikte oynayış" coşkunluğudur.

Kelime şu veya bu dile bağlanmıyor; gün kü "C" sesi mücavir eski yeni dillerde yoktur.

Kelime, folklorumuzda hâlâ var: meselâ Trabzon ve havalisinde "Curcuna" söylenişiyile kullanılıyor. Bir yerlisi şunları yazmıştır: "Curcuna = Soytarlık, alay etmek, eğlen mek, Beni curcunaya mı alıyorsun? derler. Cur cuna'dan galattır." Yine meselâ Erzurum'da curcuna kahkaha anlamıyla kullanılır (T. D. K.)

Fasıl musikisinde bu isimde bir de usul (ritim) vardır ki ancak raks unsuru olarak dik kate alınabilir.

Notası "on sekizlik" ölçüde yazılır ama, iki tane "beş sekizlik" farklı ölçünün birleşimi gibi düşünülmek gerekir; çünkü, iki beş sekiz

kiyi kıvrır ondan sonra el öper ve böylec ko yun gibi olmaktan kurtulmuş olurdu. O gün evin içi dışı bir mahşeri andırır, geline bak mak için hanımların biri gider, bini gelir, bu geline bakma işi haftalarca devam eder ve yi ne haftalarca.

"—Yire batmayasica, pek de güzelmış, oğlan da sası gidinin biri.

— Nöğürelim hay gardaşım, Allahın ya zısı, Aslan gibi yarumu yakdım. Benim gelin olacak gatr avradın talihi varımış.

Veya :

— Mârifetli gızımış doğrusu. Pek de te miz tetiğimiz, Amma yirine düşmedi."

Diye dedikodusu edilirdi.

Yatsı namazından sonra cemâatle birlikte eve gelinir mahallenin imamı düâ eder, sonra damat büyüklüklerini ellerini öper, sıra arkadaş larına gelince bir yumruk yağmuruna tutulur, kendisini güçlülükle zıfraf odasına atardı. İçeri girer girmez bir imtihan da burada başlardı. Çünkü ikisi de daha önceden söyle öğretilirdi.

liğin iç tartım taksimatı eşit değildir. Bu cur cuna havasının notasına bakılırsa bu cihet ko layca anlaşılır.

Rauf Yekta merhum Paris'te çıkan kendi musiki monografyasında şöyle diyor: "Curcu na Usulü de pek kendine göre bir aka'dır. Ana dolunun kürd ve ermenilerle meskûn bazı vilâ yetlerinde halk rakıslarında umumiyetle kul lanılır." (1913)! Rahmetli üstat, tarihte, folk lorun adını bile bilmiyordu. Neticede böylesine şahsî düşüncelere düşmesi bağışlansa yeridir. Curcunanın asıl yatağı payitahtın muhteşem seyirliklerindeydi. Oradan Anadolu'ya yayılma lar olmuştu. Doğumuzda müslüman halk da kullanırdı.

Farsçadan türkçeye ferhenk mütercimleri farsçanın eski bir raks adı kacül sözünü hep "Curcuna" ile tercüme etmişler ve bu bir ak tarım konusu olmuştur. Tahminden daha esas lı bir müşahedeye dayanmadıklarını sanıyo ruz. Bununla beraber "curcuna"nın Asyadan getirilmişliği nice emsâle binaen yine de derin leştirilmiye değer. Meselâ, çok eskiden de söy lemistik: Hindistan bayaderlerinden intikal et miş olabilir. (Devr—i Hindi usulü gibi).—Ko nu, oyunlarımız tarihine ait kalacaktır.

(1) Çağ Çuğ: Gürültü, çar çur. (Kaş garlı.)

"— Gapidan girer girmez gelinin ayağı na bas, sakın gendi ayağına basdırma..

— Güveği ayakta bekle yanına yaklaşır ken, hemen ayağına bas, sakın gendi ayağına basdırma.."

Bu sebeptendir, ki gelin — güveği sen be nim ayağına, ben senin ayağına basacağına diye dakikalarca tepinir, bir tarafın muvaffa kiyetiyle bu imtihan bittikten sonra, damat gelinin duvağını kaldırır ve "yüz görümlüğü" adı altındaki yüzük, bilezik veya küpe nevin de bir hediyeyi geline takdim ederdi. Bundan sonra damat mindere oturur, tarafları tanıştı rnak maksadıyla orada bulunan ve "yinge" adı verilen bir tanıdık hanımla konuşmaya başlar, bu sırada gelin hanım da bir kahve pi şirerek ellerine tutuştururdu. "Yinge" çiftle rin birbirlerine alıştıklarını hissedince :

— Eh guzularım, bana müsâde gayri, Al lah bir yastıkta gocatsın.

Düasiyle çekilip gider ve böylece evlenme işi sona ermiş olurdu.

"TÜRK VE KÜRD HALK ŞİİRİ"
ADLI KİTAP ÜZERİNE

Yazan: Muzaffer UYGUNER

Fransada, fransızca olarak 1961 yılının son günlerinde yayınlanan Poésie poudaire des turcs et des kurdes — Türk ve kürd halk şiiri adlı kitap, adına göre önemli bir kitap izlemi uyandırmaktadır. Kitabı düzenleyen Gérard Chaliand'ın kimliğini bilmiyoruz. Kitaba giren parçaların çoğunu kendisi çevirdiğine göre Türkçeyi biliyor olmalı. Fakat Türk halk şiiri bilmediği muhtakkak. Daha doğrusu genel olarak halk şiirini bilmemekte, folklor türün leri ile karıştırmaktadır. Çünkü, birinci bölüm de Türk Halk şiiri örnekleri verdiği halde ikinc i bölümde kendi deyimi ile kürd halk şiiri diye folklor ürünlerinden örnekler vermekte dir.

Birinci bölümde, Türk Halk şiiri bölü münde, üç buçuk sayfalık bir giriş bulunmak tadır. Türklerin islamiyeti kabulü ile islamlık içinde oynadıkları rolden, sanatından sözedi len bu girişte daha fazla halk şiiri üzerinde durulmakta, halk şiiri ustalarının adları anıl maktadır. Yunusun, Dadaloğlu'nun, Pir Sul tan'ın, Karacaoğlan'ın ve bir dip notta da Kaygusuz Aptal'ın, Hatâyî'nin, Köroğlu'nun, Dentli'nin, Aşık'ın adı verilmektedir. Halk şiirimizden örnekler ise yalnızca Karacaoğ lan'dan, Yunus Emre'den ve Pir Sultan'dan dir.

İlk olarak Karacaoğlan ele alınmış ve ha yatı hakkında 11 satırlık bilgi verilmiştir. Bundan sonra 17 koşmasının fransızca çeviri leri yayınlanmıştır. İkinci olarak Pir Sultan Abdal üzerinde durulmuş, 14 satırlık hayatı hakkında bilgi verilip 10 şiirinin fransızcası yayınlanmıştır. Son olarak Yunus Emre ele a lınmış, hayatı hakkında 6 satırlık bilgi verildik ten sonra 8 şiirinin fransızcası yayınlanmıştır.

Kitabın 67 sayfasını alan bu bölümdeki çevirilerin hepsi Chaliand'ındır. Çeviriler ser best stilde yapılmış olup başarılı sayılabilir.

Kitabın ikinci bölümü, kürd şiirine ayrı lmış olup 71 — 143 sayfaları içine almaktadır. İki sayfalık girişte kürd edebiyatı üzerinde durulmaktadır. Fakat kürdlerin kimler oldu ğu, kürdistanın neresi olduğu ve çevrilen tür külerin nerelerden derlendiği hakkında bilgi verilmemektedir. Çevrilen parçaların asılları da bulunmadığından hangi dilde derlendiği de bilinmemektedir. Yazara göre, kürdler hakkın

da nasıl az bilgimiz varsa edebiyatları da iyi tanınmamaktadır. Kürd edebiyatı (!) islâm kültürü içinde önemli bir yer işgal eder (!). Kürd Edebiyatı IX. Yüzyılda başlar ve hayati yetini koruyarak zamanımıza kadar eser ver mekte devam eder. Klâsik kürd edebiyatı ya zılı olarak divanlarda görülür. Kürd halk ede biyatı ise günlük hayatı yansıtan parçalar dır. Kürd şairleri arasında ilk şair olarak Dasni adı verilmekte ayrıca Termuki (X. yüz yıl), B. Tahir (XII. yüzyıl), Ceziri, F. Tey ran, M. Bat (XV. yüzyıl), Biyarani (XVI. yüzyıl) klâsik kürd edebiyatının şaheseri ola rak adlandırılan Memo — Zeyni yazan ve millî kürd şairi (!) sayılan A. Hani (XVII. yüzyıl), Siyavuş (XVIII. yüzyıl), H. Kadir, Mevlevi (XIX. yüzyıl), Goran, Beykes, Hacı, I. Ahmet ve Cegervin (XX. yüzyıl) sayıl maktadır. Bunların çoğunun Suriyeli olduğu nu sanıyoruz.

Kürdlerin atasözlerinin de şairane olduğu nu söyleyen yazar örnek olarak şunları ver mektedir:

1. Dakikaya sormuşlar: "neden bu kadar sertsin?". Cevap vermiş "Kızkardeşim öldü gündendir"

2. Katıra sormuşlar: "babam kim?" "am cam attır" demiş.

İki örnek daha var. Fakat bunlar yeter acayipliği anlamağa. Bir defa bunlara atasözü denilemez. Sonra da bunlar bizim dilimizin mahî değil mi?

Kürd kadınının günlük hayatta, isyanlar da yer alışına da dokunan yazar epik şiirin yaratıcılığını da kadınlara bağışlamaktadır.

Yurdumuzun Mardin civarı ile Suriye ve Irak devletleri sınırları içinden derlendiği, ge çen özel yer adlarından anlaşılın parçalar aşk türküleri, epik türküler, oyun türküleri ve bir epepe olarak kitaba alınan Mame Alan olmak üzere dört bölümde yayınlanmıştır.

Harabo adlı birinci parça uzun hava nite liğinde görülmekte ve Mardinin Ömerli kazası civarında derlendiği anlaşılmaktadır. 16 dört lük tutan parçada nişanlısı tarafından terkedil en bir kızın yakarışı vardır. İkinci parça 1925 — 30 yıllarında sevgilisi hapsedilen bir kadın tarafından yakılan Ey Atlı adını ta şımaktadır. Dördüncü parça da Besna adını ta şımakta. Mardin ve Zinar dağı adları geçmek

TORTUMLU AŞIK RUHANI

Yazan: Mehmet KARDEŞ

Ruhâni, çevremizin yaşayan kıymetli saz şairlerindedir. Tortum'un Aşağı Sivri Köyünde 1931 yılında dünyaya gelmiştir. Asıl adı MUSTAFA TEMEL olan genç şairimiz fakir bir ailenin çocuğudur. İlkokul tahsilini dahi görememiş şair, köyünün sığırlarını güderken toprak içerisinde eski bir bomba buluyor. Çokluk bununla oynarken bomba birdenbire patlayıyor. Daha on yaşındaki Mustafa bu kazada bir gözünü ve sağ elinin üç parmağını kaybediyor. Bombanın tesirinden olacak ki sonraları öteki gözü de göremez oluyor.

Gezip dolaştığı, çalıp söylediği komşu kasaba ve köylerde O'nun, arkadaşı sazı, kılavuzu da sofosu Tevfik'tir. Son derece mütevazı olan Ruhâni oldukça kuvvetli bir şiir edebiyatına sahiptir. Elimde, hece veznine göre söylediği, çok sayıda çeşitli ve güzel şiirleri mevcuttur.

Halen mezkûr köyde oturmakta olan şair evlidir? Fakat O'nun, BELÜÇİSTAN'da GÜLDANE adındaki bir dîlbere aşık olduğunu kıvrak ve sade üslubundan derlediğimiz şiirlerinden anlıyoruz.

Şu kosmasında aşık oluşunu, geçirdiği manevi safhaları ne güzel açıklıyor:

On yedide buldum ben ârif sırrı
On sekizde mest ettim bu serri,
Serrafına bende olan cevheri,
Sarf ederken çoğa tuttu azımı.

tedir içinde, Burada her parça üzerinde durmakta bir anlam yok. Oyun havaları arasında yer alan Bitlis Kalesi, Dam Üstünde parçaları var. Karşılıklı olarak oynanan bir oyunun türküsidür bunlar. Bitlis Kalesi:

— Bitlis kalesi kara taş
— İki güvercin gezer üstünde
— Ah, kızları öpmek ne tatlı
— Babasının evinde.
— Bitlis kalesi ak taşın
— İki güvercin uçup gider
— Ah, kızları öpmek ne tatlı
— Babasının evinde

31 parçanın yer aldığı bu bölümdeki türküllerin çoğu bizden. Ama Chaliann bizim saymamış onları da. Bazılarını kendisinin çevirdiğine göre ya kürde denilen dille de biliyor ya da türkçeden çevirmiş oluyor.

Kitabı ilgililere duyurur ve tezin sakatlığını belirtmelerini bekleriz.

On dokuzda yandım aşkın nârına,
Yirmisinde bak gönlümün zârına,
Yirmi birde düştüm Felek zarbına,
Kader eğdi, doğrultmam özümü.

Yirmi ikisinde sevda şiddeti,
Yirmi üçünde bende aşkın lezzeti,
Yirmi dörtte can canâna ülfeti,
Yirmi beşte ayarıadım sazımı.

Aşağıda okuyacağımız destanın ne kadar mizahi, ne kadar güzel ve kuvvetli bir tasvir kabiliyetinin eseri olduğunu takdir etmemek elden gelmiyor:

DEVLETİM ON KURUŞ DESTANI (1)

Al bu on kuruşum, dolaş gurbeti
Şu saydığım her eşyadan var getir,
Ben sana bir saat kestim müddeti,
Bir saniye geri kalma, er getir.
Ötû'dadır kehribarın esası,
TORTUM'un pestili, tatlı kümesi
Önemlidir Pasinler'in buğdası,
Git Tekman'dan tuluh tuluh lor getir.

İnciyi, altını dîzmeli rafta,
Her nereye gitsen bir ay dört hafta,
Kepçenin iyisi kazınır OF'ta,
Yüz top teşi, eli deste ger getir. (2)
El uyurken ben uyanık, ayığım,
Derin deryalarda yüzer kayığım,
Ben avcıyım, avlanacak balığım
Trabzon'un MAÇKA'sından tor getir,
Kazanderesi'nin kimya otundan, (3)
Mersin üzümünden, İSPİR dutundan,
URFA'nın beş aygır Arap atından,
Üçünü bin, ikisini sür getir.

Bana bıçak lazım, yürü SİVAS'a,
RİZE'den çay, limon bile olursa (4)
Dolaş KAYSERİ'yi, çık ERCİYES'a,
Dibinden gül, tepesinden kar getir.
Saydığım eşyaya olurum razı,
Yerine gelecek gönlümün arzı.
Her yerde söylenir Kayseri sazı,
Küpü büyük, kulfımı der getir.
Hastalık elinden belim bükülü,
ADANA ovası pamuk ekili,
İSPARTA'da levin güller dikili,
Kocasından beş on deste der (5) getir.

Bunlardan görürüm bir hayli hayır,
Gönlüme cilâ ver, ruhumu kayır.
Dört yüz KIRIKKALE, beş yüz şitayır,
Acentadan mermisini gör getir.

GÖLE'nin medeği, zavut buğası,
Her birinin bin yedi yüz sayısı,

ARAŞTIRMALARI

Tükendi mi SARIKAMIŞ meşesi?
Kırılmıştır, arabama tar getir.

GÖLE'de yayılsın kazım ördeğim,
Benim sana vardır bir diyeceğim;
Harçlığım on kuruş, evleneceğim.
Git, BARDAZ (6) ın güzelinden yâr getir.

Gitti bir kuruşum, kaldı dokuzu,
Benim için dolaş kürrer arzı,
Hasmile savaşım var, bazı bazı,
ERZURUM'un dadaşından er getir.

Has olurmuş İravan'ın meyvası,
Beş yüz elli yastık Acem kınası,
Bana lâzım AHİSKA'nın alması,
Git Genceden kurbir vagon nar getir.

Ben hastayım, kimler bana eş olur?
Bunlarsız bu dünya bana boş olur.
Acem HORASAN'da halı hoş olur,
Sağlığında ayvanıma sar getir. (7)

Bir saatte cem olsun, bunların tümü,
Git noterde senet eyle TORTUM'u,
Meşhur olur ALMANYA'nın atomu,
RUSİYA'nın kellesine vur getir.

Benim için dolaş, bütün dünyayı,
Git PARİS'ten getir her bir modayı,
MEKKE, MEDİNE'de ara hurmayı,
Hiç olmazsa dallarından kır, getir.
YEMEN'den beş yüz ton kahve al bâri,
Parama mukabil dünyanın varı,
NEVYOK'ta yapıdır jet uçakları,
LONDRA'dan vabislere far getir.

Sana RUHAN isteğini arzeder,
Param bana yeter ölene kadar.
Kulağın beri tut, sözüme peder,
Beş kuruşum kaldı geri ver getir...

ERZURUM METHİYESİ

Sana canım kurban dadaş diyarı,
Açıldır er meydanın ERZURUM.
Senin namın dağılmıştır dünyaya,
Şerefın, şöhretin, şanın ERZURUM.
Yüce Palandöken almış yanını,
Herkes görmek ister ac arslanını.
İlca'da fabrikanın dumanı,
Önünde kalkandır Kân'm ERZURUM.
Gören var mı Erzurum'un dengini?
Dağ'ın kanunundan almış rengini,
Yâdedelim DOKSAN ÜÇ'ün cengini,
Moskofları boğdu kanın ERZURUM.
NINE HATUN sazır ile kavgada,
Tekbir nidaları döner havada.

Kan leşi kaldırım AZİZİYE'de,
Şimdi belli bir nişanın ERZURUM.

Dadaşları müptelâdır savaşa,
Düşmanın bağını yakar ateşe,
Hücum emri verdi, ol MUHTAR PAŞA
Dini polat kumandanın ERZURUM.

Bütün dünya seni görmek arzular,
Kan ile yoğrulmuş dağlar, yazılar.
Vatan için cenge girer gaziler,
Nurda yatar şehidanın ERZURUM.

Dadaşların göğsü zincir, gümüştür?
Eli kanlı kılıç, yumruğu taşır.
Gözü şimşek, damarları ateştir,
Meşhur olur kahramanın ERZURUM.

Alimlerin uygun ilmi Araba,
Müminler camide döner mihraba.
Abdurrahman Gazi, nur Habib Baba.
Yatağın Evliyanın ERZURUM.

Senin vasfın eder erbabı diller,
Sende sürür duyar gamlı gönüller.
Yazın yaylalara çıkar güzellere,
Huri soyu nevcivanın ERZURUM.

İLÂHÎ dilerim senden niyazi,
Keremler kâmusın, kabul et niyazi.
Gösterme yurduma istilâ yüzi,
Serhaddır TÜRKİYE'nin ERZURUM.
Tanrı bu devranın etsin berkarar,
Dadaşlar beldesi bu eşsiz diyar.
Ben gitsem dünyadan, kalsın yadigâr.
Ruhâni'den bu destanın ERZURUM...

(1) Aşığın babası Erzurum'a giderken:
— Oğlum Şehere giderim. Göğün ne isdir? Getiren.

Demesi üzerine Ruhâni, cüzdandan çı kardığı on kuruşu babasına vererek duvardan sazı indiriyor. İşte o sırada bu meşhur mi zah destanını söylüyor.

(2) Teşi, Yun eğirmeye ve bükmeğe yara yan, odundan yapılmış bir araç.

Ger: Aynı aracın başında bulunan ucu kıvrık bakır tel.

(3) Kazanderesi: Erzurum'da Hasankale tarafına düşen bir mevki.

(4) Bile: Beraber.

(5) Der getir: Topla derle getir.

(6) Bardaz: Şenkaya Kazasına bağlı bir bucağ.

(7) Ayvan: Binaların ikinci katında, ambar önünde, sebze ve meyve kurutmağa mahsus ve önlü balkonlu yazlık ev.

YIRMI YEDİ MAYIS, HALK, ORDU VE GENÇLİK

Yirmiyedi Mayıs Devrimi'nin ikinci yıl dönümü, bütün yurdta büyük törenlerle kutlanmıştır. Siyasi teşekküller, 27 Mayıs kararları olmadıklarını bilhassa belirtmişler, halk, gençlik ve ordu bu törenlere bir arada ka-

tılmışlardır.

Yukarıdaki resim İstanbul'da yapılan büyük geçit törenine Mehmetciğin yanında katılan millî halk giyimli bir genç kızımızı, tesbit ediyor.

T. F. A.

Halk Şiiri :

DOĞU'DA BİR HALK DEYİŞİ: T E C N İ S

Yazan: Nejat BİRDOĞAN

Doğu Anadolu'nun şiir ve masal yöresinde, Kars, Erzurum ve Artvin üçgeniyle Üst Van gölü dolaylarında yöreye özgü bir deyiş şekli dir. Sözlük anlamıyla "cinaslama — söylenişte eşit, anlamında ayrı olan kafiye kullanma" demek olursa da halk edebiyatında tecnis, bir deyiş çeşidi olmuştur. Böyle bilinir, böyle anılır. Yörenin oğullarından sayın Kırzioğlu M. Fahrettin buna yedekli koşma demektedir ise de (Türk Dili D. Sayı 126) tecnis, yedekli koşma anlamına gelmez. Yedekli koşma, yörede bir II li koşmada her dörtlükten sonra anlatana ve dinleyene şevk veya keder veren 7 li ve ya 8 li dörtlüğün kullanıldığı şekildedir. Bu şeklin Köroğlu hikâyelerindeki gibi kahramanlık konusu taşıyanlarına peşrevi veya pişrevi derler. Örnek,

Gine yiğitlerim düştü yanına
Ağalar ağası yanımda gerek.
Fâr büktüştü yeddi geyim nal kıran
Yiğit Demirci' oğlum yanımda gerek.
Bugün yiğit beylerimden,
Dar günündür yetişmeler.
Ağ bilek kana bulanıp
Birbirine katışsalar.

Peşrevilerin yedek haneleri koşmanın asıl sahibinin olmayabilir. Yerine göre anlatan o zan da bir yedek dörtlük uydurabilir. Nitekim Köroğlu deyişlerindeki yedeklemeler Posoflu Sabit Yalçın — Müdamî'nindir. Yedekleme dörtlükler hikâye konusuna göre acıklı ve düşündürücü bir yön de taşıyabilir. Örnek,

Elveda sevdiğim işte Dünyadan,
Son demde hatırım sor yavaş yavaş.
Artık sildi bizi felek künyeden,
Açıldı mezarda yer yavaş yavaş.

Ele mi harayından,
Su gelir sarayından,
Günde bir kerpiç düşer,
Ömrümün sarayından.

(Gül ile Ali Şir Hikâyesi, P. N. Boratav, Halk Hikâyeleri. Ve Halk Hikâyeciliği.)

Bazan yedekleme dörtlükler manilerden aynı ozanın başka şiirlerinden veya bir başka ozanın şiirlerinden de isim verilerek seçilebilir. Yörede cîlâ denilen bir şekil de yedekli koşmaya çok yaklaşıyor. Dörtlükten sonra anla-

tıcı hızını alamadığı için aynı ölçü ile dizele re bir iki satır daha ekler. Bu satırlara cîlâ denir. Örnek,

Ağahan boynun girilsin,
Niye a'dan yarı menden
Aldım gara geydirdin,
Aldım iktidarı menden.

Niye gadasın a'ladım,
Ölüp yanında galmadım.

Tecnis ise divan edebiyatının müstezâtına belki benzer. İlk iki dize birbirleriyle kafiyeli olur veya olmaz. İkinciden sonra ikinci dizenin kafiyesiyle ilgili 7 li veya 8 li bir dörtlük sonra kafiyesiz bir onbirli dize ve son kafiye ii bir dize daha. Yani,

11 ————— a
11 ————— b (a)
7 — 8 ————— b
8 ————— b
8 ————— c
8 ————— b
11 ————— d
11 ————— b

Şeklindeki hana'lardan meydana gelir. Ka fiyeler mümkün mertebeye cinaslıdır. Buluna mazsa zengin kafiyeler tercih edilir. Tecnis terde konu, doğa, ruh ve yaşam (hayat) dir. Azeri — Halk şiirinin en güzel örnekleri bu çeşitten çıkmıştır. Tecnis, tarih olarak eskiye gider. Ercişli Emrah'ın şiirlerini derlediğim zamanlar İğdır'dan gördüğüm bir örnek gerçek se tecnis 16—17inci yüzyıllardan seslenmektedir.

Kadir Allah yazılara yazanda
Bizim yazımızı yazıp halhala (karışık)
Men ezzinem halhala
Bir yol gider Ha'ha'la (köy adı)
Koyundaki turuncun,
Şaykı vurup ha'ha'la (gerdan)
Bir yar sevem boya bosa yetirem
İnsaf mıdır talip gele halk ala

Tecnisin en güzel örneklerine Şenlik'te, Müdamî'de, Karslı Tüccari'de rastlanır. Tecnis, usta dildir. Usta gücüdür. Her değme o zan tecnis diyemez. dedirtmezler adama. Doğuda pehlivan alanları vardır. (Eliline güvenen güreşe, diline güvenen söyleşe) derler. (Bir

ILENÇLER II

H

Hay Allah müstehakkını versin,
Hasbanın pekini yiyesice,

I

İki gözünden ol,
İki gözün kör olmasın,
İki gözün önüne aksın,
İki elin kanda kalsın,
İki yakan bir yana gelmesin,
İşkembe suratlı seni,

K

Kağrı dayağı gibi sürün,
Kahrolasınca,
Kaldırım yosması,
Kanser ilacı önüne baksana (*)
Kapına kara kilitler takılsın,
Kapın kitlensin,
Karaciğerinden vurulasınca,
Karaltısı kaybolası herif!
Karartın kalksın,
Karnı tok, gözü ağ,
Kara yerler alsın seni inşallah,
Kavaklar gibi devril,
Kınalı parmak sıkama,
Kıran girsin içinize

Derleyen: Faik AKÇIN

Kör şeytandan bulasın,
Kocaman taşlar düşsün başına,
Kayseri'nin pastırması Kemir
eşşoğlu eşşoğlu,
Yatak uzun yorgan kısa büzül
eşşoğlu eşşoğlu.

L

Lânet olasıca,

M

Muradına ermiyesin,

N

Nafakan kesilsin,
Nizollara tutul,

O

Ocağını tüttürecekl evlât yüzü görme,
Ocağın yansın = Sönsün,
Oğul yüzü göreme,
Olmaz ol!
Onmıyasınca,

Ö

Ödün patlasın,
Ölüğün körü,
Ölmüş kargalar gözünü oysun,
Ölümlü öpesin,
Ölün divar diplerinde kalsın,
Ölün gelsin.

atla meydanlık olmaz) derler. Karşıt verir
ler, karşıt isterler. Karşı ozan tecnis der ki
tek bir kelimesinde dudak değmez. Ya aynı
şekilde karşıt vereceksin, ya sazi vereceksin.
Başka yolu yok.

Aşkın deryasına dalan aşkın
Hayalî dolaşır nice dağları
Kardaş nice dağları
Aşkın nice dağları
Gel sennen seyhat edek
Aşak nice dağları
Leylâ sergerdesi şeyda—yı cihan
Aştı talan etti nice dağları

Hicran ateşinde nara çekilen
Ezelden talihî kara çekilen
Kardaş kara çekilen
Haddî kara çekilen
Ah çılar dada yeter
Hasret zara çekilen

Hicran zindanında daha çekilen
Seklar sinesinde nice dağları

Ama herkes Şenlik değildir. Söz alanında

ciridi hesaplayıp atacaksın. Onun içindir ki her
kes gücünü bilmelidir. Doğuda her ozan bunu
bilir ve söyler. "Ustam şudur" der. İşte Müda
mi Usta,

Bugün dilber bana verdi Tömbeki
Dedim dilber ateşe te ver bir yanak,
Men Ezzinem bir yanak,
Ciğer oldu bir yanak,
Duran su gölde kokar,
Bir yan çağla, bir yan ak.
İkimiz ki bir sevlaya bent olduk,
Yanar isek bu ateşte bir yanak.

Konumuzu Tüccarî'nin Kırzioğlundan al
dığımız bir hana'sıyla bitirelim.

Dilber dengin ol İranda bulunmaz,
Kestin damarımı kanda bulunmaz,
İnsaf sende, bulunmaz,
Hükümün Har'da bulunmaz,
Bu boyda, bu simada,
Gürcüstar'da bulunmaz,
Sen tek güzel heçbir yanda bulunmaz,
Melektir cennetten cihana düştü.

ARAŞTIRMALARI

Ölün mezar bulamasın.

P

Pathyasınca.

S

Sabaha kadar zıbarasın,
Sakalın ağarsın,
Sarımsak kafalı,
Salın gıcır gücür gitsin,
Sana erme.
Sedefi dökülmüş çekmece suratlı.
Senden doğanlar da sana etsinler,
Seni kendi elimle kefenleyim,
Sesin kara yerden gelsin.
Sidik çanağın tutulsun,
Sırtın kara yere gelsin.
Sokak sürtüğü seni
Sünger düşsün, başına yazsın.
Susuz göllerde boğulasın.

Ş

Şeytan bozması seni !
Şeytanından bul !

T

Tahtalara döşen.
Tahtaya gel.
Teneşire gel.
Tuttuğun dallar kopsun gelsin.
Tüneyecek yer bulama.
Tütünün kesilsin.

U

Ummadığın taş başını yarsın.
Umduğunu bulama.

Ü

Üzerine güneş doğmasın .
Verem döşeginde çürüyesin.

V

Yağlı kurşun yiyesice,
Yarına çıkmayasınca,
Yaşın kara gelsin.
Yattığın yer diken olsun,
Yarın kıyamet gününde on parmağın
yakanda olsun.

Yarın kıyamette hakkım olsun.
Ya urgan, ya yorgan doyurur inşallah.
Yediğin ekmek gözüne, dizine dursun.
Yedi kat yerin dibine giresin.
Yelli günde evin yansın.
Yer çiçeği ol !
Yer yüzü göreme.
Yetmiş yerde yetmiş belâya rastlıyasınca.
Yığıla kalasınca.
Yiğit arkan yere gelsin.
Yerler yudası seni !

Z

Zalim elinde geber.

Bize gelen KITAPLAR

* Orhan Kemal — "Gurbet Kuşları"
Varlık Büyük Eserler Kitaplığı: 39. 12X17
boyunda. 288 sayfa. 4 lira.

* Eflâton Cem Güney — "Nasrettin Ho
ca Fıkraları" Varlık Halk Kitapları: 1.
12X17 boyunda. 171 sayfa. 3 lira.

* Nathaniel Hawthorne — Z. Gülsoy :
"Altın Yapan Kral" Varlık Çocuk Klâsikle
ri: 38. 12X17 boyunda. 61 sayfa. 1 lira.

* Hulûsi Yetkin: "Gaziantep Savaşı Ha
tıralarından Derlemeler". Gaziantep Kültür
Derneği yayınları: 31. 20X14 boyunda, 140
sayfa, 350 kuruş.

* Hulûsi Yetkin: "Halk Masalları". Ga
ziantep'te derlenen masallar. Gaziantep Kül
tür Derneği yayınları: 30. 27X21 boyunda,
64 sayfa, 300 kuruş.

* İzzettin Mete Göktürk: "Türklük".
Tarihimizin Sadveti ve Cihandali yerimiz-
Doğan Güneş Yayınları, No. 3. Tarihi Eser
ler serisi No. 1. Çağaloğlu Nuruosmaniye
cad. No. 31/2—5. 17X12 boyunda, 40 sayfa,
1 lira.

BİZE GELEN DERGİLER

Türk Dili — Varlık — Bilgi — Çağrı —
Saban — Toprak — Yeni Yayınlar — San'at
Dünyası — Demet — Yelken — Kitaplar A
lemi — Yeditepe — Dost — Köy Postası —
Yeni Ufuklar — Çağiltı — Beşgen — Yeşil
ay — Gençlik — Özgür — Değişim — Ta
rih Yolunda Erzurum — Kitap Belleten.

Zakkum kökünü ye !
Zalim koynuna düşesice.
Zukcumun pekini yiyesice.

— SON —

(*) Argaç : Koyun sürülerinin yazlık ola
rak kaldıkları yer.

(*) Şöförün önüne düşen gözü zayıf, ku
lağı ağır duyan yolcuyla paylaması.

YURDUN DÖRT BUCAGINDAN SAFRANBOLU

Yazan: Sadi Yaver ATAMAN

Halk musikisinin yayılmasında âmil olan Efe topluluklarının Safranboluda başlıca gele neği, (Kız Eğleme) denilen, gizli bir yerde (Hatta bizzat evinde) kadın tutarak (Oturak âlemleri) tertiplemekte, Kız eğleyen efelere Safranboluda (Çapkın) denirdi, Yakışıklı ve gözü pek kimseler olurdu, Gayet güzel ve süs lü giyinirdi. Bürümçük Gömlek üstüne, sır ma işlemeli ve kaytanlı fermanaları salma yen li, önu peşli yelekleri iki sıra gümüş savat düğ meli idi. Yeşil çuhadan kaytanlı zıpka şalvarın üstüne evvelâ Tosya kuşağı, onun üstüne ipek Trablus kuşağı sarılırdı. Kuşağın üstüne yedi kat Meşin ve Balık gözleri ile süslenmiş Silâh lık bağlanır, daha üstüne gümüş savatlı, Da ğıstan işi Çerkes kayışının gümüşlü uçları bel den aşağı sallanırdı. Gümüş saplı Kama veya saldırma koltuk altına asılırdı. Gümüş kaplı kının bilyenisi toparlak ucu fermananın altından görünürdü, Boyundan atma gümüş gir gırlı kösteğin ucuna takılı saat kuşak arasına sokulur ve bol tarafı öne doğru sarkıtılırdı, Ka dife üstüne inci işlemeli hapishane işi püsküllü tüfün kesesi sağ tarafda asılı dururdu, Ayak ta ekseriyetle yumuşak siyah deriden yapılmış çamurluğun çaldırı çorap gibi saranı makbul savılırdı. Çamurluğun altına Gudi yemeni de nilen ucu yukarı doğru kıvrık, kenarları renk li meşinle süslenmiş ayakkabı giyilirdi. Sonra ları askerlikden dönüp gelen bu Efelerden bazı larının İstanbul küllanbey'lerinin Saltalarına ve önlü geniş cenbi capraz düğmeli yeleklerine özendikleri görülmüştür.

Giyimlerine bu derece itina eden (Çapkın) lardan Gıdık Mustafa, Apraşın Hasan, Deli Şükrü, Sarı Ahmetoğlu, Kuburoğlu Kör Mu harrem ve ha'len sağ olan Topoğlu Kör Osman benim de tanınmış olduklarıdır. Bunlardan Gı dık Mustafa, kaynasını öldürdüğü için katil olmuş ve Kastamonu hapishanesinde yıllarca yatıktan sonra yaşlı olarak çıkmıştır. Gıdık Mustafanın giyinmesinin yarım saat sürdüğü, beline Kuşağını iki kişinin yardımını ile sardığı sövlenirdi. Bu efelerin her biri de gözünü bu daktan sakınmayan insanlardı. Aralarında ka dım yüzünden kavga ettikleri ve birbirlerini vurdukları vakti idi. Çevikliği ve elinin yalabuk Juğu (Çabukluğu) ile meşhur olan Sarı Ahmet oğlunun, bir bıçak darbesiyle, Gıdık Mustafa

nın yedi kat meşin silâhlığını ve altındaki ku şağını da delerek kasığının üstünden vurduğu meşhurdur.

(Kız oynatma) veya (Muhabbet) denilen oturak âlemleri işte bu Efeler tarafından ter tiplenirdi. Kız eğleyen Efeye :

— Gızı alsın gelsin, filân yerde muhab betimiz var.

Diye haber gönderilirdi. Efe eğlendiği ka dını oraya getirmeğe mecburdu. Eğer getirmez se korktuğuna hükmedilir ve efeliğine hâlel gelirdi. Bununla da kalmayıp, baskın yapıla rak elindeki kadın zorla alınır.

Safranboluda (Kız oynatma — Muhabbet) denilen bu oturak âlemlerinin kendine has bir adabı ve seremonisi vardı. Her şeyden evvel, kadınlara kimse sarkıtılık edemez, burada cinsi arzu ve faaliyetlere asla yer verilmez. sa dece musiki ve oyunlarla vakit geçirilirdi. Ka dınlar bir tek fincanla ve leblebi ile rakı su narlardı.

Toplantının baş efesi (kadını getiren)nin işaretleriyle saz başlar, kadın evvelâ efesi ile oyu na kalkar, bir iki döndükten sonra, başkaları ile oynayabilirdi. Efe izin vermedikçe kadın o turamazdı, işi bittiği zaman bile kapının yanın da savğı ile dururdu.

Kız oynatmalara çoğu zaman şeref misa firleri olarak kasabanın esrafi, hatta Kavma kam ve kaza erkânı da davet edilirdi. İstiklâl Savasına takaddim eden günlerde meşhur es kiya Eğri Ahmedin, Bulak köyünde tertip etti ği (Muhabbet) e. basta kavmakam olmak üze re. Jandarma komandanı, askerlik subesi reisi ve kazanın bütün erkânını davet ettiğini o gün lerin bir hatırası olarak kaydedeyim.

Türkülerin yayılma yeri olan Düğün ve Oturak âlemlerinin meşhur simaları arasında, her biri aynı zamanda türkü yalacısı olan Ha biş, Sinan kızı, kardeşi Sinanoğlu, Koç Fâdi mi, Kelem Fâdimi, Topal Kız adı ile maruf Fatma Küpçü, Aşk Muharrem, Pekmez Meh met. Büyük kızının İbrahim. Sâhi gibi şahıslar, yaktıkları türkülerini evvelâ düğünlerde ve kız oynatma âlemlerinde çalar ve sövler'erd. bun ların içinde mühim ve kuvvetli olaylar üzerin de yakılmış olan türküler hemen memleketi semverirdi Safranbolu halk musikisinin 45 yıl evvelki dört meşhur simasını anmamak elde

ARAŞTIRMALARI

değildir. Bunlardan Bostan Bükülü Kemâneci Ahmet, Aktaşın Ortaca köyünden Kadı Kıra nın Mehmet Ali ve Kasabadan Kemâneci Eğri Boyun, o zamanın en canlı sanat insanları idi. Yazı köylü Pekmez Mehmet ise, bilhassa gel miş geçmiş bir çok aşık (Saz şairi) ların deyiş lerini hafızasına depo etmiş, (Usta malı satan ve az çok dili kaymak çânan) bir gurbet uşağı idi. — Bu tâbir kendinindir —.

Kemâneci Ahmet bûd'ümiz kemânın da ha büyük ve sapı daha kâın ve kısısı bir çal gı çalardı. Bağaş kurup ça'gıyı kucağına di kine oturtur, yarım ay biçimi bir yayla son de rece kıvrak ve güzel çaldığı Kemâneci adeta konuşurdu. Kemâneci Ahmed'n düğünlerde ve kız oynatmalarda baş köşede yeri vardı. Arada bir yayı Kemanenin göğsüne vurup tem pölü çalışı ve çalgısına akrobatik hareketler yaptırarak oynak çalışı ustahğının özelliğini teşkil ederdi. Bir Gelin Havası çalışı vardı ki, Bir Gelin alayının bütün hareketlerini, tüfek sesinden, at kişnemesine, gelinin ağ'amasına varıncaya kadar kemânese ile dile getirirdi.

Kadı Kıranın Mehmet Ali Davulcu idi. Aynı zamanda Zurna da çanyordu. Safranboluda Da vul Zurnadan ibaret takıma (Meyter) denir. Mehmet Ali iki omuzuna da birer Davul asarak, karşısında köçekle beraber oynardı. Köçekler çüysüz denikannlardan yetiştirilir, bunlar son ra sakalları bıyıkları gelişince bir usta davul cu olur çıkarlardı. Köçekler (Entari) kadın ki lği ile oyuna çıkarırdı. Çift davulla oynayan Kadıkıran, davulları yanlarına savurarak to paç gibi dakikalarda döner ve birden durarak sendelemeden başka figürlere geçerdi. Köçek yetiştirmekte de emsali olmayan bu Usta Da vulcu, çıraklarını, oynarken başları dönmessin diye ipele tavana astığı zenbilin içine koyarak fırıl fırıl döndürür, ayaklarından tutarak savu rup çevirirdi. Bir düğün alayının ötünde kasa badaki eski hanamanın önündeki dar sokaktan aşağı davulunu savura savura oynayarak geç mesi hâlâ gözümün önündedir. Omuzunda çift davulla bu derece süratli dönerken bir yere çarpmaması, bu harika davulunun sanatındaki çevikliği ve oyundaki maharet ve ustahğın göstermesi bakımından hayrete sayandır. Bu gün Aktaş ve Ovacıkta Mehmet Alinin yetiştir diği bir kaç çırağı vardır. Fakat nedense dü ğünlerde eski sevk, eski hareket ve canlılık kalmadığı için bu Milli ve en güzel oyuna da heves edenler azalmıştır.

Kemâneci Eğri Boyun Ahmet, kasaba ve köy düğünlerinin daima aranılan ve hiç eksik olmayan baş çalgıcılarından biriydi. Çocuklu

ğunda geçirdiği bir boyun hastalığı yüzünden başı yana eğik dururdu. Gayet neşeli, hoş soh bet ve nükteli konuşan bir adamdı. Çalgısı bil diğimiz kemandan biraz daha büyüktü. O da dizlerine oturarak kucağında çalardı. Yayı bil diğimiz keman yayı idi. Memleket havalarını kendine has üsübu ve boğuk sesine çok yakı şan bir eda ile okurdu. Askerlikte öğrendim de diği İstanbul türkülerini ilk defa Eğri boyun dan dinlemiştim. Her düğünde muhakkak çal dırılan (İlle Mavili) türküsünü de ondan öğren miştim. Yıllarca sonra kız türküyü de ilk defa Ankara Radyosunda Halk Musikisi program larımıza almıştım. Bılahare sanat musikimizin usta şarkıcılarından Radife Erten bu türküyü biraz değişik olarak sahneye getirerek meşhur etmiştir.

Kemâneci Eğri Boyun gayet müteassıp bir muhidde yetişmiştir. (Ça'gı giren yere me lâike girmez), (Çalgıcıya kız vermek caiz de ğildir), (Çalgıcıyı Eleşkiler — Çingene — ça lar) g'bi inanç ve telâkkileri kuvvetle yaşatan bir ailenin çocuğu olmasına rağmen, içinde ya nan san'at ateşi, istidat ve kaabiliyeti, onu son derece müteassıp olan ailesinin inanç ve telâk kilerinden ayırarak düğün çalgıcılığına kadar götürmüştür, kaldı ki, o devirde düğün çalgıcı larına iyi gözle de bakılmazdı.

Kemâneci Eğri Boyunun bizzat ağzından dinlediğim bir hikâyeyi sizlere anlatayım :

Eskiden Safranbolunun bir kısım esnafı haftanın belli günlerinde civar Nahiye ve Köy lerde kurulan pazara gider, alış veriş eder lerd. Bu pazarlardan g'dimesi muayyen esnaf için mutad hale gelmiş olanlardan, Perşembe günleri kurulan Örenşer (Viranşehir, şimdiki Eski Pazar), öteki de Pazartesi günleri kurulan Eflâni (eskiden nahiye ş'ndi kaza) pazarları çok hareketli alış — veriş yerleri idi. Eğri Bo yun Ahmedin Yemenici esnafı (Ayakkabı — Çapula) olan Babası da bu pazarlara gitmeği adet edinmiş olanlardandı. Yanına oğlu Ahme di de almağı ihmal etmezdi. Yemeni çuvalları nı yükledikleri merkeplerini önlerine katarak her perşembe günü Örenşer pazarının yolunu tutarlardı. Soğuk bir sonbahar gecesi, geç va kit bir köye varmışlar herkes uykuda olduğu için misafir olacak yer bulamamışlar. Fakat soğuk ta içlerine işlediği için Babası Ahmede: — Haydi oğlum, bir Ezan okuverde köylü yü uyuralım, elbet birine misafir oluruz, de miş.

Ahmet yüksekçe bir yere çıkarak, hem de bir kaç kere ezan okuduğu halde, etraftan ses seda çıkmayınca, Babasına gelip:

— Kimsenin uyandığı yok, diye haber vermiş.

Yük merkebin sırtında, gecenin ayazında beklemeye başlamışlar. Bir ara Ahmet Babası na :

— Ben bu köylüüy uyarmasını bilirim em me, bana öfkelenmeyeceğine söz ver hele bakalım, demiş.

Babası umursamamış, fakat merak etmiş olacak ki :

— De uyar da görelim, bunda öfkelenecek ne var ki, daha da sevinirim, demiş.

Hikâyenin sonunu Eğri Boyun aynen şöyle anlatmıştı :

(— Babamdan yüz bulunca, her vakit denğin arasında sakladığım Kemâneyi usulca çikardım. Yan gözle babama baktım, o hiç oralı değildi, dalmış gitmişti. İlerde daha evvel ezan okuduğum Dübek taşının üstüne çıktım. Daha yayı telere sürüp çalgıya düzen verirken, Babam uykudan benillemiş gibi yerinden fırladı :

— Ulan bu da ne? Köyü cinlermi bastı yoksa, diye bağırđı.

Ben aldırmadım, kıvrak tarafından bir oyun havasına geçtim. Gecenin sessizliği içinde kemânenin sesi köyü dargayıvermişti. Uzatma yalım, ikinci oyun havasında pencere kapakları aralandı, köyde kımıldamalar başladı, az sonra köylüler etrafımıza toplandılar, yan gözle babama baktım. Eğri eğri yüzüme bakıyordu. göz göze gelince gülümsedi. İşte o gece den sonra, kemâneyi buçak buçak saklamaz oldum emme, yine de aheni çalamadım. Rahmet olası babam ölünce, işi nüğün çalguculuğuna döktük.)

Eğri Boyun Kemâneci Bostanbükülü Ahmet ayarında usta bir çalgıcı olmamakla beraber, özüne has kıvrak çalışı ve türkü okuyuşu vardı. Efe toplantıları için Bostanbükülü kadar aranmasa da, düğünler için tercih edilen bir halk sanatkarı idi..

Yazı köylü Pekmez Mehmet, Değirmenci idi. Tab'an ince ruhlu ve duygulu bir insandı. Sesi çok güzel olduğu için, bilhassa Kayabaşı ve uzun mânileri, avazı ile pek dokunaklı okudu. Ayıça bir saz çalmazdı ve türkülerini bir sazın eşliği ile okumazdı. Yalnızlıktan hoşlanmasa, tek başına kırlarda ve kaya üstlerinde dolagmasından evhamlı bir insan olarak tanınmıştı. Fakat O, tabiat güzelliğine aşık bir insandı. Çocukluğumuzda Hıdırlık denilen kaya üstünde, onun gür ve güzel sesi ile çıktığı Kayabaşı mânilerini duyunca yanına koşar, hayranlıkla dinlerdik. Yıllardan sonra 946 da

Çerkeşte Pekmez Mehmedî Değirmencilik ederken gördüm. İhtiyarlamıştı, Oğun deikannlık çağında, temiz Efe kılığı ve yakışıklılığı ile tanıdığım insanın gökmüş hâli yüreğime işledi. Çocukluk hatıramda yaşadığım Kayabaşı mânilerinden kendi düzmesi olan birini çağırıvermesini rica ettim. Hatırımı kırmadı, canınığın, hâlâ muhafaza eden buğulu gözlerini yumarak, gençliğinden kalma sesi ile okudu:

Of yareeey, akup akupta yar sular durlanma yınca

Bizimde mahkememiz yedi kapıda duyulmayınca

Etimde divlim divlim kıyılmayınca

Vermen güzel yar ellere seni a suna boylum Heeey

Keşke söyletmeseydim. Alazlı gençlik denilen altın çağın hasreti, insanın içine ancak bu kadar çökerdi. Pekmez Mehmet bunu o kadar derinden hissediyordu ki, titreyen dudakları arasında şu (Usta malı) mısralar dökülüyordu :

Ezel ateş püskürürdüm ağzımdan
Şimdi bir penbeyi yakamaz oldum
Tâbîfer kesildi iki gözümden
İpliği iğneye takamaz oldum

Aynı yıllarda onu köyünde de bir kaç kere ziyaret ettim, hatta bir keresinde o zaman Safranboluda kaymakam olan, şimdiki İstanbul Valisi Sayın Niyazi Akı ile beraberdik. Sa mimi bir folklor aşığı olan ve Safranbolu Seğmenliğini ve halk musikisi hareketlerini teşvik ve ihya eden Nizayi Akı Pekmez Mehmedî de himaye etmiş, onu sevmişti. Bilâhare Kastamonu Valisi bulunduğu sırada Pekmez Mehmet ziyaretine gitmiş, gözleri doña dolı anlatır. Odacı hırpani kılığı ile Vali odasının kapısına da yanan Pekmez Mehmedî içeri sokmak istemeyince, odacıya :

— Sen beni birazdan dışarı çıkarken gör, hele sen şimdi git Vali Beye Pekmez Mehmet geldi de, diye çıkmışsın.

Odacı meczup zannettiği Pekmezi içeri sokmamakta üstelik kolundan tutup dışarı atmak için uğraşırken, o sırada Vali Bey odasından dışarı çıkıpta Pekmez Mehmedî görünce; o kenedine has tevazuu, sevimli ve candan haliyle :

— Oooo hoş geldin Pekmez, diye ko'una girip içeri davet ettiğini gören odacının şaşkın bakışları arasında Pekmez Mehmedî (Ben sana demedim mi?) gibilerden böbürlenerek bakışındaki içtenliği, Sayın Niyazi Akı gözle ri dolu anlatır.

Aradan yıllar geçti. Bu seferki gezimizde,

İncelemeler :

SILIFKENİN KÜLTÜR İKLİMİ

Yazan: Kerim YUND

Belli bir yer üzerindeki topluluğun küllürlünlü organik varlığın gelişmesinde büyük önemi bulunan iklim ile karakterize eddiğimiz, **kültürün, yaşayış, uygarlık, canlılıkla olan yakınlığından ileri gelmektedir.**

Silifke son yarım yüz yıl içinde oldukça sapa ve kapalı bir Akdeniz memleketi olduğundan, yensel ve ulusal varlığı pek az değişmiş ve karışmıştır. Bununla birlikte bütün dünya insanları arasında ortaklaşa bir niğmet olan kültürün, buradaki izlerini de incelersek, bu ortaklık görüşünün doğruluğunu yani örneklerle de açıklamış oluruz.

Bitki, zootekni, ticaret, hukuk, gelenek, geyim, dil bakımından kökleri tarihin derinliğinde, coğrafyanın enginliğinde olan bazı kavramların buralarda tutulduğunu ve yensel bir kalıba bürünerek yaşadığını görürüz.

Eski Taşlık Kilikya üzerinde bugün oturanlar katıksız Türk ve Müslümandır. Buraları yukarıda belirttiğimiz gibi işlek bir yurt parçası olmadıktan, cahil, bilgisiz, karanlık lar içinde kalmış insanları çoktur. Bu geri kalmışlar arasında bulunan yörük ve çoban kabilelerinin, çocuklarının bile; kökü Mısır, Yunan, Roma kültüründen gelme gelenekleri, inanışları ve sözleri kullandığını görürüz. Akde

Kastamonu yolu üzerinde Pekmez Mehmedin köyü, Yazı köyden geçerken, köy kahvesinde oturan aşına yüzler arasında gözlerim onu aradı. Pekmez Mehmet öleli beş yıl olmuştu. Vilâyetim Zonguldak Kazam Safranboludur **Kerem gibi derunun aşk od'uyula doludur.**

Diye başlayıp, başka parçalara geçmek istiyadında olan Pekmez Mehmedin — kendi de yimiyle — Usta malı satmaktan kendini entes tirmeye vakit bulduğu sıralarda söylediği bir deyişini şairliğine örnek olsun diye ağzından çıktığı gibi veriyorum :

Gençlikten büyümüş görmemiş peder
Hiç gönlünden kalmakza gamile kader
Bir çocuk çağırsa ardından gider
Pek kolay yulara gelir bu aşık Pekmez (1)
Kopuk vari omuzlarsın Paltayı (2)
Dana köylüye bıraktırsın Baltayı (3)
İstanbula gidersin baş etmesin haftayı
Her zamanı fiyün böyüye ey aşık Pekmez
Sinnin kemâl bulmuş zevâlin yakın
Her vardığın mecliste adabın takın
Kanundan hariç işe yanaşma sakın
Postekini yüzerler ey aşık Pekmez

niz uygarlığının renkli bir işlentisi içinde Hindden, Çünden, Siberden gelme çizgiler bile vardır. Bunlardan derlediğimiz bir tutamı görenek olarak sunuyoruz.

Yunanca kelimeler: Buradaki halk arasında kökü Yunanca olan bir çok kelime ya şamaktadır: omuz (çiğın), pilâtan (çınar), kedi (pisi), kemiş (kargı), gübre (ters), ülü bü, lobyâ (böğrölce), fesliğin, feslikân (rey han, rayhan), pirzola (közleme), harup, har nup, hannip (keçiboynuzu yemişi), kaka (pis, pisik), fasulya, kakafoni, liman, iskele, temel, fener, kaleme.

Latınca kelimeler: Pastil, Pastilla, buralarda pestil, bestil dediğimiz yeyeceğe ad olmuş tur. Manifaturacı: bilhassa basma gibi dokumaları satanlara verilen isim. Borda: Büyük kapu, cümle kapısı, Domata, domates, bana dura, domatesin lâtince den gelen çeşitli adıdır. Bazı köy.üler eğrim, kızıl eğrim diye do matese türkece ad takmışlar, Berber, bu da barbierden gelmedir.

Arapça kelimeler: Kökü arapça olup halk ağzında değişikliğe uğrayan ve sözlükte rimizde pek karşılaşılmayan kelimeler şunlardır:

Beytammal, Beytül mal tamlamasın

Safranboluda benim tanımadığım, fakat türkülerini dinleyip yazdığım, Kerimoğlu, Aşık Hasan, Arap Çavuş, Bümrüktü Kemâneci Mu harrem, Halil ağanın Hüseyin gibi şâhıklar, bu bölge halk musikisinin göntüllerde yaşayan varlıklarıdır. Bunlardan Aşık Hasanın gayet güzel sesi olduğu ve Kemâne çaldığı fakat Güvercin pisliği yedirdikleri için son zamanlarda şesinin kısıldığı ve buna kahredip Çalgıyı da bıraktığı söylenirdi. Allah lümlesine rahmet etsin.

Gelecek yazımıza Kastamonu ile devam edeceğiz.

(1) Ölçü fazlalıkların, Pekmez Mehmet (ben vezne tartıya gelmen, ağzına ne gelirse çıkıveririm) diye mazur gösterirdi.

(2) Palta — Paltodan bozma ama, o ceket demek istiyor. Safranboluda Cekte, Palta da nirdi.

(3) Dana köylüler Dağcı insanlardır, yarım saatte 10 eşek yükü odunu tek başına kesip yükleyenler vardır. Pekmez Mehmet buralarda telmih yolu kendisini methetmek istemiş.

dan bozulmadır. İlençlerde (Bâytaammala kala sıca) derler ki, mirascısı, nesli tükenip mali devlete kalasınca demektir. Serisebêbi: Baş sebebi, baş nedeni demektir. Serisebêbi bu ödü derler. Aman: Âman dilemek, darülâman, aman müessesesinden alınmış fakat arapça daki değerini çok yitirmiş bir sözdür. (Aman canım sen de) sözümüzde de yaşamaktadır. Arabaşı: Arab yemeği anlamına gelen çorbanın adıdır. Basalla: Bol soğanla pişen bir yemek. Basal, soğanın arapçasıdır. Muhallebi: Sütle pişen tatlı, halip: Süt, yoğurt demektir. Acur: Bir çeşit hıyar, Salhane: Selh hayvanın derisini yüzük demektir. Mezbahe ve kanara aynı manaya gelir. Kadayıf, kadife de arapçadan gelmez. Zakkum: Silif kelliğin ağacı dedikleri bitkidir. Zehirli olduğundan dinimizce cehennemliklerin yiyeceğidir. Burahlar buna zakkum diyor. Zehir zakkum olsun, Zakkum ye, zakkumun kökünü yiyeyse, zakkumun dibini ye gibi deyimlerde ilenç olarak geçer.

Farsça kelimeler: Türkler İranda bulunduğu gibi Farslılar da Anadoluda devlet kurmuşlardır. Bunların da etkisi ile Silifkede kökü Farsca olan bir çok kelime vardır

Çuvaldız: Çuval diken çuval iğnesi demektir. Terzi: Yol, kenar anlamına gelen 'derz' den yapılmış bir kelimedir. Horanta: Yeyici, beslenenler demek. Bu kelimeye Silifkeli ler foranta da der. "h" ile başlayan bazı yabancı kelimelerin "h" sı, "f" diye söylenir: Hurma: furma, horoz: foruz olmuştur. Köfte, farsca dır. İçliköfte, çiğköfte, salçalı köfte, ekşili köfte türetmeleri vardır. Köftehor; köfte yeyici demektir. Köfter de farscadır. Nalbant, nal bağlayan, nalçakan demektir. Piyaz: soğan anlamını taşır. Bizde bol soğanlı yemeklere deriz. Fasulya piyazı, çiğ köfte piyazı gibi. Çift, tek: bunlar da farscadır. Çiftçi, çiftlik, çiftte telli, çift kelimesinin türkçe işlemleri dir. Bir aralık çiftlikler anlamına, çiftlikâti de bulmuşuz. Zehimar: yılan ağüsü demektir. Dar çin: Çin ağacı anlamına gelir. Dar Farsca a kaç. Çin de memleket adıdır. Bu bahar Çinden geldiği için bu adı almıştır. Meşin: Farsçada meş koyun demektir. Anlamı koyundan yapılmış, çıkmış demektir. Zerrin da altından yapılmış anlamına gelir. Peşin: Bu da farsca önden demektir. Peş kelimesi aslıdır. Burada "Paralar peşin, kırmızı meşin" diye bir deyim vardır. Peş bizde arka anlamına, etek anlamına da gelir. Peşime düştü gibi. Köşger: Yeme ni, edik, çizme diken ustaya köşger derler.

Bunlar makine ile değil el ile dikerler, bazan dikici de denir. Köşger, farsca papuç anlamına gelen Kefş ile sanat sahibi, ci, anlamına gelen ger sözünün birleşmesinden yapılmıştır. Altın işleyene de zerger denirdi. Pabiç: Papuç kelimesinden bozmadır. Pa: ayak, püş: örten, kaplayan demektir. Türkçe ayak kabı tam karşılığıdır. Poşu da papuş kelimesinin sonundaki püş kelimesinden gelir Buna atkı da deriz. Sehpa: Uçayak, uçayaklı demektir. Se: Tavla oyununda hâlâ kullanılır. Paça: paçe a yakcık demektir. Ayaklardan yapılan yemeğin adıdır. Sonraları bunun içine keşle, karın da karışmıştır. Beykozda paça yedik çene yi dinlemeyiz atasözümüz bunun bir delilidir. Çerçive: Çarcube'den gelir dört çöp demektir. Çöp: Farscadır. Bir aralık oduna, sırıga bile çöp diyorduk. İstanbulda çöpskelesi diye bir iskele vardır. Şimdi kibrit çöpü, süpürge çöpü, gibi sözlerde kullanıyoruz. Çifit! Yahut kelimesinin fars dilinde aldığı şekildedir onlardan da biz almışız. Çifit çarşısı, gavurunun çifidin çocuğu sözlerinde yaşamaktadır.

Çince kelimeler: Çay, su kelimelerinin Çinden Türkçeye geçtiğini iddia edenler de vardır.

Hindce kelimeler: Salasapur: Seyrek dokunmuş bezlere derler. Ayrıca Salasapur bezi de derler. Bu bezin ilk çıktığı yer Hindistanda Salasapur şehri olduğu için adı böyle konmuş tur. Pijama: Hintce bir sözdür. Sifir: Bu sözün de icadını Hintlilere borçluyuz.

Moğolca kelimeler: Karaman ile Mut arasında Sartavul yaylası denilen bir yer vardır. Bu kelimenin Moğolca bir söz olduğu söylenmektedir. Selçuklular zamanında Moğolların buralara gelmesi mümkün görülmektedir.

Ermenice kelimeler: Ermenilerin de bir zamanlar devlet kurduğu günümüzde halk diline karışan Ermenice kelimeler bulunmaktadır. Bunlardan Silifkede hâlâ söylenmekte olanlar şunlardır: Piring, örnek (numune), işmar (işaret), moruk (ihtiyar, sakallı), beken (dağlardaki dar ve dik geçit) sözleri vardır.

Silifkede söylenen bazı sözlerin özellikleri: Farsak ve Tekeli yörelerinin yerleşmesi, şehirleşmesi ile doğan Silifke halkı, oğuz lehcesini konuşurlarsa da bazı lehçeleri Hakaniye lehcesini andırır: İldız (yıldız), ıldırım (yıldırım), ilân (yılan), ısıcak (ısıcak) gibi.

Cibinlik: Buna çadır da derler. Geceleri sivri sineklerden korunmak için kullanılır. Cibin: eski türkcde sivrisinek demektir. Bazen ci bindirik şeklinde de söylenir. Çadırın ince şek

li çetir; çetir şimdi söylenmiyor fakat Çetirev li adındaki bir köy adında bu sözün kaldığına bakılırsa eskiden kullanıldığı sonucuna varılabilir. Çekirgenin adı çetiktir. Dilimizde Farsca bukalemun adını verdiğimiz renkten renge geçen hayvancağa kirkele derler. Gerçekten de genel rengi kırdır. Bu soydan kertenkele; koçmarkele de vardır. Geycekalması: Yabani üzve, Çiğdem: yabani sıklamen, Bük: bostan bahçesi. Eşemene: Arapça koku anlamına gelen şem, şemme kelimesinden bozulmuş bir kelime olup; çok güzel kokulu portakal kadar küçük bir kavun çeşidine verilen adıdır. Mecaz olarak küçük çocuklar sevilirken eşeme nem derler. Loğurt: Lâlenin adıdır. Lâle diye buralarda gelincik çiçeğine denir. Gelincik diye de erguvan çiçeğine ve bitkisine denir. Tesbi Akgünlük veya buhur ağacının adıdır.

Burada çok söylenen bir atasözünde "Karpuzun adı bittik öyle de battık böyle de battık" derler. Buradaki "bittik" karpuzun arapçasıdır. Karpuz sözü ise Farsca harpuz'dan gelir. Baştaki "h" harfi "k" olmuştur. Hına kelimesinin de dilimizde kına olması gibi.

Türkceden başka dillere geçen bazı kelimeler: Başka dillerden bize ne kadar çok kelime gelmiş diyerek tüzüntüye kapılmak doğru değildir. Tarih ile yaşatılan ulusların hepsinde bu hal görülür. Biz yalnız almasını değil vermesini de bilmişizdir: Enfiyeyi, cesri arapçadan almışız; araplara ise Türkçesi olan bu runotu, köprülü vermişiz. Bey, paşa, kaynak anlamına gelen bulak da Türkceden Arapçaya geçmiştir. Balkan devletlerinde Alman; Fransız, İngiliz dillerinde Türkceden de alınmalar vardır.

Silifkede Bitki Kültürü: Ana yurdu Silifke olmayan bazı kelimeler nasıl Silifkeye gelip yerleşmiş bölünmez bir bütün olmuşsa, öz ülkesi Türkiyemiz olmayan bir çok bitkiler de Silifkeye yerleşmiş buranın özelliğini, güzelliğini arttırmıştır. Bunlardan, tütün, fasulya, domates, papates, fıstık, Amerikalı; hurma, muz, firenk yemişi, Afrikalı ve Arabistanlı, portakal, limon, Hint ve Çinlidir, Zerdali, şef talı ise İranlı.

Silifkede söylenen Tarihi kişi adları: Eskinin ün salmış bazı kişilerinin adları halk dilinde hâlâ yaşamaktadır. Bunlardan çok söz söyleyen ve gürlüğü çıkarama ünlü hatip Çiçeron'ın bozma olarak Çaçaron, Carcar derler. Antika eşya için, imparator Dekalyanus devrinden kalma anlamına, Taqyonus zamanından kalma derler. İranilerin şanlı hükümdarı Süleyman'ın "dört gözlü Sultan Süleyman" olarak geçer ve "Bu dünya dört gözlü

Sultan Süleyman'a da kalmadı' derler. Fravun, Nemrut, Yezit küfür anlamında söylenir. Ebu müslüm, eskiliğin, Nasrettin Hoca gültümsemenin timsalidir.

Hikâye ve Masallardan bir kaçı: Silifke dolaylarında söylenen ve yersel olduğu sanılan bazı hikâye, fıkra ve masal vardır ki bunlar esasında anonim, yurdu hatta uluslar arası kaphyan konulardır. Karakayalılar üzerine söylenen bazı fıkralar, Kızkalesinin hikâyesi bunlardandır.

Yersel geleneklerin kökü: Burada geçen mahalli gelenek ve adetlerden çoğunun kökü eski çağlara ve başka uluslara dayanır. Bunlardan bir kaçı:

Tavşanla ilgili olanlar: Tavşan Yunan mitolojisinde Venüs Tanrıçasının simgesidir. Venüsse sevgi ve ürün tanrıçasıdır. Silifkede tavşan başı nazar değmesin diye evlerin kapusuna ve yeni evlilerin yataklarının altına konur. Nazarı, büyüylü bozduğu söylenir. Bu geleneklerin Venüs kültürünün kalıntısı olduğunu sanırım.

Yumurta ve Nala ilgili olanlar: Bu iki ürün de Venüsse mensuptur. Çiftçiler, bol ürün almak için çift sürerken öküzün boynuzuna Nar veya Yumurta çarparlar. Bu da Venüsten kalan bir adettir.

Yakalamak, Yakasına yapışmak: Bu fiilleri yapmak bir kimseye hakaret sayılır. Ancak suçlu ve borçlu olan yakalanır, yakasından tutulur. Onun için, biri başkasının yakasından tutsa "bırak yakamı sana borcum mu var" diye sorar. Borçluyu alacaklının yakasından tutup kendi evinde haps etmek veya Tiber nehrinin öte yakasında esir diye satmak eski Roma hukukunun müeyyidelerinden idi. Borçlu, suçlu demektir. Bu geleneğin Romalılardan kalma ve Silifkede yaşamakta olduğunu görülmüyor.

Kedinin Kutsallığı: Silifkeli kedi öldürmeyi fenalık yapsa bile iyi saymazlar. Bu inanın kökü Mısır uygarlığından İslâm dininden gelmez. Eski Mısırlılar kediyi taatı sayar kedi öldüreni de öldürürlerdi. Müslümanlar da kediyi kutsallık verdi. Bu inanış kedinin yokluğundan şicanların yaptığı tahribat ile kendini daha iyi göstermektedir.

Ağaca bez bağlama: Sibiryâ eteklerinde ormanlık bölgelerde yaşayan eski Türklerin dini şamanlıktır. Şamanlar ağacı kutlu tanrıları ve bazı dileklerinin kabulü için bez bağlarırdı. Bu adet Silifkede de var. Güneş yakmasını diye de Martta ellerine iplik bağlarırlar bu da Romanya ve Bulgaryada yaşayan Ga

TEKİRDAĞ'DA BAYRAMLAR, BAYRAM YERLERİ

Yazan: Salim Sami İŞÇİLER

Bayram deyince muhakkak hepimizin ak lina çocukluğumuz gelecektir. Çocukluk günleri insanların en tath, en pembe, en güzel günleridir. Çocukluk insanların, ekmek düşün cesi, hayatın güçlüğü gibi meselelerden uzak kaldıkları, sadece gülmeyi, gezmeyi, oynamayı, eğlenmeyi düşündükleri bir çağdır. İşte bayram günleri de çocukların bu sebepten sevdikleri en güzel günlerdendir.

Bayramlar biliyoruz ki dini ve resmî olarak iki türdür. Bunların neler olduğu da hepimizce malumdur. Başka başka yerlerde kutlanmaları arasında büyük farklar da yoktur. Fakat bir şehirde yaşayanların kendilerinden önce gelenlerin eskiden bayramları nasıl kutladıklarını merak etmeleri muhakkak ki yerin dedir. Ben de bu yazımda bayramların Tekirdağ'ın nerelerinde kutlandıklarını kısaca anlatacağım. Önce dini bayramlardan başlayacağım.

Hepimizin kutladığı dini bayramlar Ramazan ile Kurban bayramıdır. Ramazan bayramının diğer adı da Şeker Bayramıdır. Bu bayramda şeker dağıtmak adettendir.

Ramazan bayramı malûmunuz olduğu üzere bir ay önce tutulan Ramazan ayından sonra yapılır. Üç gün devam eder. Bayramdan önceki güne "Arife" günü denir. Ramazan gıvuz türklerinde de görülüyor. Buna Mart ip liği derler.

Tehnel ağacının kutsallığı: Anadolu'nun bir çok yerlerinde olduğu gibi Sifike dolayla rında da Yunanlıların bams ağacı diye kuttadığı defne ağacına tehnel derler. Şimdi Ege kıyılarında bu ağacın bulunduğu yerde kavga etmek kan dökmek yasak savılmaktadır. Bu eski çağlardan kalma bir geleneğin halk arasında yaşadığını gösteren bir inandır.

Göksü Akar mı fıkrası: Sifike kasabasının ortasından geçen Göksü Irmağından ya kın günlere kadar hiç mi hiç faydalanılmıyordu. Bir Alman gelmiş, duruma bakmış (Bu su hep böyle akar mı demiş, akar demişler. Siz de buna e . . . gibi bakar mı, nemiş; bakar demişler) diye bir fıkrâ anlatırlar. Bu fıkrayı başka yerlerde de kendi irmekleri için aynı şekilde söylediklerini işittince Türk maaseri vicdanının endüstri uygarlığına ulaşmak için Alman ağzından naklettiği anonim bir nükte

gök aylarından Recep, Şaban ve Ramazan ayının sonunda kutlanır. Bu üç aylarda kat'i yen içki içilmez. Herkes imkânı nisbetinde ca miye, gider. Hele Teravih namazları Ramazan ayında çok kalabalık olur. Üç aylar ve Ramazan hakkında halk arasında kullanılan bir cümlecik de vardır: "Recep, Şaban, Ramazan, hoş geldin Bayram." Bu üç ayların ismi de bayram kelimesi Tekirdağ'ın hemen hemen her yerinde erkeklerle isim olarak konmaktadır. Ramazan bayramında ve Kurban bayramında her aile vaktine göre tatlı yapar. Kurban bayramında ise ayrıca mali vaziyeti düşün gün olanların kurban kesmeleri ve bunun üçte ikisini civardaki fakirlere dağıtmaları a dettendir. Halk arasındaki bir söze göre Ramazan ve Kurban bayramları arasında iki ay on gün vardır.

Bu dini bayramlardan önce her evin du rumuna göre temizlik yapılır. Evler silinir. Topraktan olan göçmen evleri sıvanır, bada nalanır, Çamaşırlar, örtüler, kilimler yıkanır. Çocuklara yeni yeni elbise dikilir.

Dini bayramların kutlandıkları yerler birbirlerinden çok yakındır. Buranın yaşlılarına sordum. 1905 — 1906 senelerinde kadar bayram yerlerinin nereleri olduğunu temit ettim. O tarihte bugüne kadar en eski olarak

olduğu kanaatini edindim. Bazan Nasrettin Hoca hikâveleri de gerçek Nasrettin Hocaya atf edilerek günün gidişini a'aya almak suretiyle halkı uvarma yolu tutulduğu gibi, sana yide üstün bir ulus olan Almanın da kendisinden hiç faydalanılmayan bir akar su karşısında hayret kızgınlık duyması Türk zekâsının kendi ile alay eden ince bir buluşudur.

Son söz: Sözlerimizi, varmak istediğimiz sonucuya sistemliyerek bitirmek isteriz.

Sapa bir bucakta bile dünyanın dört yönünden ve tarihin ilk çağlarının araçlarıyla bile uygarlık ve kültür hamurunun yoğrulmuş olduğunu görüyoruz. Bu açık durum karşısında da yeniliklere, buluşlara tepki göstermenin değil, onlara yakın bulunmanın en doğru yol olduğunu açıklarız.

NOT: Bu yazının konusu 16/Eylül/1961 yılında Sifike Öğretmen Derneğinde bir konferans olarak vermiştir. K. Y.

ARASTIRMALARI

Mimar Sinan tarafından yapılan Rüstem Paşanın inşa ettirdiği, Mimar Sinan caddesinin inerken sağ tarafında denize karşı olan PAŞA camii'nin avlusunda bayram yapılmış. Bu cami Denize karşı, 10 — 15 metrelik bir tepe üzerindedir. Cadde tarafında bir kapısı, avlusu da bir çeşme vardır. Yol boyunca bir taş duvar bulunmaktadır. Fakat bütün avlu duvarları en kalabalık cami budur. Erken saatlerde gidildiği halde yer bulabilmek büyük bir kader işidir. Hele bayramlarda avlusu ve yol kenarındaki kapusuna kadar her yer insan doludur. Bayram namazından bir saat önce gelenler kendilerine ancak dışarda, avluda yer bulabilmektedir. Koltuklarının altında seccadeleri ni, kilimlerini yere serer, üzerinde namaz kılarlar.

Yaptığım araştırmalar sonunda yol kenarındaki bu duvarın önünde Cumhuriyetten çok önce iki sıralı çilingirler çarşısı bir kenarda, ve kapının tam karşısında NALLİ çeşme varmış. Bugünkü gençlerin belki yüzde biri dahi bunun varlığını duymamıştır. Çeşme ve çarşı da başka bir yazımda bahsedeceğim. Bu çarşı yıkılınca yol tarafına yüksek bir duvar çekiliyor ve üzeri düzleniyor. Bayram yeri yapıyor. Bizim nesil bu duvar ve düzlükten ilerisini bilemez. Bu bayram yerinde çok önceleri bir Türk mezarlığı varmış. Bu mezarlık kaldırılıyor, yerine hükümet tarafından Halkevi yapılıyor. Cami tarafı da düz kalıyor. Şimdi burası Bahçe — park olarak kullanılmaktadır. O tepenin yol seviyesine indirilmesi için çalışılırken bir çok insan kemikerinin, kafaların çıktıklarını gördük.

İşte tespit edebildiğim en eski bayram yeri Paşa camii'nin avlusudur. Sonra Bayram yeri Nâmık Kemal caddesinin bitip Postane caddesinin başladığı yerin sağındaki arteziye'nin etrafında yapılmış ki artezyen daha o zamanlar yoktu. Artezyenin açılışı 1948 sene sine dayanmaktadır. Mütareke zamanında bayram işte bu meydana yapılmış. Şimdi orası çok genişletilmiştir. Eskiden Yahudi ilk okulu olarak kullanılan, daha sonra da Emniyet müdürlüğü olan ahşap bina 1955 senesinde, değirmen taşları, araba tamircileri, demirci dükkânları da 1960 senesinde yıkılarak burası çok geniş bir meydan halini almıştır. Şimdi de otobüs ve kamyonlara garaj olarak kullanılmaktadır. Artezyen de daha sonraları düzeltilmiş, oldukça güzel ve büyük bir çeşme haline almıştır.

Garaj yerinde bayram yeri beş — altı

sene kaldıktan sonra iskele maydanına gidiyor. Orada şimdiki Tekel Müdürüğü binası ile 1954 yıllarında yıkılan tahta iskele arasında ve şimdi Karayollarının tamirhanesi olarak kullanılan sağdaki binanın yerinde yapılmış. O zamanlar beton iskele de yoktur. Deniz bayram yerinin ta yakınına kadar sokulmuş.

Sonra bayram yeri buradan yukarılara çıkıyor. Paşa camii ile biraz yukardaki Eski cami ve Elektrik fabrikası arasında yapılmaya başlanıyor. Sonra da Paşa camii'nin karşısında Eski Halkevi'nin yanındaki bahçenin yerinde yapılmaya başlıyor. Bizim çocukluğu muda bayram yeri buradaydı. Ve buranın bayram yeri olarak kullanılması 1958 e kadar devam eder. Bu seneden sonra yine bayramlar Paşa camii'nin avlusunda yapılmışsa da camii avlusu ile yeni yapılan merdivenler üzerine de genişlemiştir.

Şunu da kaydetmeliyim ki 935 — 936 senelerinde Servili Mescit meydanındaki arsada ufak bir iki salıncak kurulur ve o mahaljenin çocukları da orada sallanırlarmış.

Ayrıca yaptığım soruşturmada Çiftlikönü semtinde hiç bir zaman bayram yeri yapılmamış, oranın çocukları daima şehrin umumi bayram yerine gelmişlerdir.

Şunu da öğrenmiş bulunuyorum ki Er tuğrul mahallesinde Ortaçeşme sokağının sağında, Safa sokağının solunda ve ikisinin arasındaki arsada Rumların burada çok bulunduğu zamanlarda kendi bayramları yapılmış.

Şimdiki bayramların diğerlerinden bir farkı, eskiden çocukların yalnız başına bayram yerine gidemeyiş, babalarıyla veya büyük ağabeyleriyle gidebilmeleridir. Şimdi biraz büyüyen iki çocuk bir arada bayram yerine gidebiliyor. Bayram sabahı el öperken topladıkları paraları daha ilk gidişlerinde oyun caklara binerek harcarlar.

Bayram namazı için davulun çalmasıyla erkekler camilerin yoluna dökülürler. Hangi camide yer bulurlarsa namaz kılmak üzere otururlar. Namaz kılmış evlerine döndüklerinde herkes Allah ve verdiye oturur sabah kahvaltısı yaparlar, sonra yeni veya temiz elbiselerini giyerler. Herkes bayramlaşır, el öpülür. Ev içinde el öpme bitince en yakın komşudan uzaklara kadar devam ederler. Ve topladıkları paraların hepsini bayram yerinde bitirirler. Ramazan bayramı üçüncü günü ikindi de atılan topla sone erer. Kurban bayramı da dördüncü günü biter.

Bayram deyince müslümanların aklına mu hakkak ki bir de cami gelir. Camiler ışıklan dırılır, minarelerde kandiller yanar.

Resmî Bayramlardan Cumhuriyet ve Ço cuk Bayramı daima Hükümet konağı önünde yapılmıştır. Burası bir zamanlar iki sıralı dükkânlarla kaplıymış. 1930 da buradaki dükkânlar yıkılıyor ve muntazam bir hükümet meydanı yapılıyor. Şadırvan caddesine ve Hükümet caddesine birer tāk kurulur. Öğrenciler bunların altından sonra da Valinin karşısına dan selâm vaziyetinde geçerler. Cumhuriyet ve 23 Nisan bayramında öğrenciler çok fazla olmaktadır. 1942 — 1953 seneleri arasında Te kirdağ'ında asker olmadığından 30 Ağustos bayramı çok sönük geçirdi, veya yapılmazdı. 1953 ten ve bilhassa 1959 dan sonra 30 Ağus tos bayramı çok muhteşem şekilde yapılmak tadır.

Kurtuluş bayramı ise eskiden beri çok ilgi çekici bir şekilde kutlanmaktadır. Bu bayra ma diğerlerinden çok fazla yerli esnaf iştirak etmektedir. Her çeşit esnaf grubu, veya hali vakti yerinde olan esnaf bir kamyon kiralar meşgul olduğu işle ilgili malı o arada teşhir eder, böylece de reklâmını yapar. Etrafa buğday, arpa, mısır, leblebi, kuruüzüm, fındık, fıstık saçılır. Elma, sabun, şeker hıde ve hatta uygun şekilde balık bile atılır. Kamyonlar meslekle ilgili bir şekilde renk, renk süslenir. Kumaşlar, ayakkabılar, terzi ve ayak kabıcı kamyonlarına asılır. Kasapların kamyonunda bir koyun veya inek kesilir. Balıklar balıkları ellerinde tutar, herkese gösterir ler. Berberler birini tras ederler. Lokantacı lar yemek pişirir et, balık kızartırlar. Meyha necilerinde ise birkaç kişi oturur kafa çeker. Hasta kamyonlarında ise başlarında hem şireler olduğu halde yatan bir kaç kişi geçer. Kamyonların geçişi çok ilgilidir.

Kurtuluş bayramı eskiden beri Muratlı caddesinde Devlet hastanesinin üst tarafında ki Şehitler âbidesinin önünden başlar. Silahlı askerler Türk askerinin Yunanlılar gittikten sonra 13 Kasımına şehire girişini temsil eder. Halk onları cıceğe boğar. Sonra askerler bu radan arkalarında meraklı halk olduğu halde Hükümet önüne, asil merasim yerine iner. Bu rada İstiklâl marşı söylenir.

Ondokuz Mayıs bayramı şimdiye kadar birkaç yerde kutlanmıştır.

Denizcilik bayramı da bildiğiniz gibi 1 Temmuzda kutlanmaktadır. Bu bayram da çok eskiden Ordu evinin önünde, eski tahta iskele etrafında yapılmış.

Şimdi beton iskeleden Ordu evine doğ ru olan istikamette yapılmakta fakat halk ise Londra asfaltının deniz tarafındaki duvarları kenarına iskeleye kadar sıralanır. Yüzme yarışları, kayık yarışları ördek kapma, yağlı direkten bayrak alma yarışları yapılır. Şurasını da kaydedeyim ki Londra asfaltında ilk olarak 1961 senesinde 30 Ağustos Zafer bayramı kutlanmıştır. Ve yolun çok geniş oluşu buna müsaittir de, Londra asfaltının olduğu yer 1958 e kadar denizdi. Burada Ordu evinin ufak bir iskelesi, plaj vardı.

K2r in çıkardığı lekeler

- Yağ
- Krem
- Makyaj malzemesi
- Dudak boyası
- Dondurma
- Çikolata
- Reçel
- Likör
- Kahve
- Reçine
- Et
- Makuneyahı
- Katran
- İstampa mürekkebi
- Yazı makinesi sarılığı
- Yünlü kalem
- Renkli resim kalımı
- Kundura boyası
- Parke cilası
- Sonuzun lekeleri

K2r'in kumaşa zarar dokunmaz

CHEMIRO AG ST GALLEN - İSVİÇRE

(Radar: 212 — 57)

BASIN İLÂN KURUMU

Gazeteler ve Dergiler için Her nevi
İlân ve Reklâm Kabul eder.

İSTANBUL Genel Müdürlük: Türkocağı caddesi No. 1, Kat 3
Telefon: 22 43 84 - 85

İSTANBUL Şube Müdürlüğü: Türkocağı caddesi No. 1, kat 3

ANKARA Şube Müdürlüğü: Ulus İş hanı "E" Bloku No. 41 Kat 2
Telefon: 10 58 17 - 10 57 87

İZMİR Şube Müdürlüğü: İkinci Kordon, Mimar Kemalettin caddesi
Küçük Kardiçali Han Telefon: 23911

TELGRAF: BASINKURUMU

ADANA Şube Müdürlüğü: Abidin Paşa caddesi Remo İş Hanı No. 46

BURSA Şube Müdürlüğü: İnönü caddesi Aysan Han No. 20

ESKİŞEHİR Şube Müdürlüğü: Porsuk İş Hanı kat 2 No. 1

KONYA Şube Müdürlüğü: İstanbul caddesi Yusufpaşa Sokak Terzi-
oğlu pasajı No. 1

ZONGULDAK Şube Müdürlüğü: Amele Birliği pasajı No. 15-16

(Basın: 7908 — 51)

Basın tarihi: 09.08.1967